

N.M.1984.103/4

کاپی رازک

عجم
زیور

اقبال

مجموعی آئینہ

بخوانندہ کتاب زیور

مے شود پردہ چشم پر کا ہے گا ہے
 دیدہ ام ہر دو جہاں را بنگاہے گا ہے
 واوی عشق بے دُور و دراز است و لے
 طے شود جادہ صد سالہ با ہے گا ہے
 و طلب کوش و مدہ دامن امید ز دست
 دو لے ہست کہ یابی سر را ہے گا ہے!

زبور محم

حصه اول

زبورین درگذشتم ز درون خانه گفتم!
 سخن نگفتم چرا چه قلند دانند!

دعا

یارب درون سینہ دل باخبر بده
در بادہ نشتر را نگرم آن نظر بده
این بندہ را کہ با نفس دیگران نزیست
یک آہ خانہ زاد مثل حال حسرت بده
سیلم مرا بجوئے تنک مایہ مپسج
جولانگے بوادی دکوہ و کمر بده
سازی اگر حریف یم بیکراں مرا
با اضطراب موج سکون گھر بده

شاهین من بصید پلنگان گذاشتی!
 همت بلند و چنگل ازین تیسز تر بده
 رستم که طائران حرم را کنم شکار
 تیسز که ناگننده فتد کارگر بده
 خاکم به نور **عروا** و **دیر** و **نور**
 هر فرقه مرا پرد بال شکر بده

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

عشقِ شورا نگیس ز را هر جا ده در کوسے تو برو
بر تلاشِ خود چہ می نازد کہ رہ سوسے تو برد!

درون سینہ ما سوز آرزو ز کجاست ؟
 سبوز ماست و لے بادہ در سبوز کجاست ؟
 گرفتیم این کہ جہاں خاک و ماکف خاکیم
 پر ذرہ ذرہ ما در و جستجو کجاست ؟
 نگاہ ما بجز یہاں کہکشاں افتد
 جنون ما ز کجاشور مے و ہنوز کجاست ؟

غزل سراے و نواہے رفتہ باز آور
 باین فزہ دلاں حریفِ دل نواز آور
 کنشت و کعبہ تجسانہ و کلیسا را
 ہزارفتنہ ازاں چشمِ نیم باز آور
 زیادہ کہ بجاک من آتشے آمیخت
 پیالہ بجانان تو نیسا ز آور !
 نئے کہ دل ز نواہش بسینہ می رقصد
 مئے کہ شیشہ جاں را دہد گداز آور
 بنیستانِ عجم با و صبحدم تیز است
 شرارہ کہ فرومی چسکد ز ساز آور

۴

اسے کہ زمین فرودہ گرمی آہ و نالہ را
 زندہ کن از صدای من خاک ہزار سالہ را!
 یاد دل ما چہ ساکنی! تو کہ بسادہ حیات
 مستی شوق می دہی آب و گل پیالہ را
 غنچہ نیول گرفتہ را از نفسم گرہ کشاے
 تازہ کن از نسیم من داغ درون لالہ را
 می گذر و خیال من از مہر و مشتری با
 تو بہ کیس چہ خفتہ صید کن این غزالہ را
 خواجہ من! نگاہ دار آبروے گلے خویش
 اسکنکہ ز جوے دیگران پر نمکند پیالہ را

از مشیتِ غبارِ ماصد ناله بر آید گیزی
 نزدیک تر از جانی پانچے کلم آیسزی !
 در موجِ صلبِ نہساں دزدیدہ بیلغ آئی
 در پوے گل آیسزی باغچہ در آویزی !
 مغرب ز تو بیگانہ مشرق ہمہ افسانہ
 وقت است کہ در عالم تقشس و گرا آیسزی !
 آن محس کہ بس در او سودا ہے ہما گیسری
 تسکین جنوش کُن با ز شتر پہ جنگیسی !
 من بندہ بے قیدم شاید کہ گریزم باز
 ایں طرہ پچساں را در گردنم آویزی

جستار ناله نمی دانم گوشت غزل خوانم
 این چیست که چون شبم بر سینه من ریزی؟

من اگر چہ تیرہ خاکم و لکے است برگ و سازم
 بنظر سارہ جیسے چو ستارہ دیدہ یازم
 بہ ہوائے زخمی تو ہمہ تالہ خموشم
 تو بایں گماں کہ شاید ز نوا فادہ سازم
 بضمیرم آں چہاں کن کہ ز شعلہ نواے
 دل خاکیاں نسوزم دل نوریان گدازم
 تب و تابِ فطرت ما ز نیاز مندی ما
 تو خداے بے نیازی زسی بسوز سازم!
 بکسے عیاں نکروم ز کسے نہاں نکروم
 غزل آچہاں سوزم کہ بروں فنا درازم!

بھدلے دروندے بنو اے دلپذیریے
 خم زندگی کشادہم بہمان آشنہ میرے!
 تو بروے لیے نواے در آں جہاں کشادہمی
 کہ ہنوز آرزویش نہ دمیدہ در ضمیرے!
 ز نگاہ سرمہ سائے بدل و جگر رسیدی
 چہ نگاہ سرمہ سائے! دو نشانہ زد بہ تیرے!
 بنگاہ نار سائیم چہ بہ سار جلوہ دادی
 کہ بہاغ و راغ نام چو تدر و نو صفیرے
 چہ عجب اگر دو سلطان بہ ولایتے نہ گیند
 عجب ایں کہ می گنج بد بدو عالمے فقیرے!

بر سر کف روی قشای رحمت عالم خویش را
 بند نقاب بر کشا ماه تمام خویش را
 زمزمه کن سرای، گردش با ده تیز کن
 باز بزم مانگر، آتش جسام خویش را
 دام زگیسواں بدوش رحمت گلستان بری
 صید چرانی کنی طائر بام خویش را
 ریگ عراق منظر کشت حجاز نشانه کام
 خون سین بازده کوفه دستام خویش را
 دوش بر اهر زند، راه یگانه طے کند
 می نهد بدست کس عشق ز بام خویش را

نالہ آستان دیر بے خبرانہ می زوم
تا بحرم شناختم راه و مقسم غویش را
قافلہ بہار را طائر پیش رس نگہ
ہم کہ بخلوت قفس گفت پیغام غویش را

۹

نولے من ازاں پر سوز و بیباک و غم انگیز است
 بخاشاکم شرار افاد و باد و صبح دم تیز است
 نذار و عشق سامانے ولیکن تیشہ مدارو
 خراشد سیدہ مکسار و پاک از خون پر نیز است
 مر اور دل خلید این نکستہ از مرد داد ادا نے
 ز مشوقان نگہ کاری تراز حرف و لآویز است!
 بیایس غم بیا یکدم نشیں کز درد و مہجوری
 تھی پیسانہ بزم ترا پیسانہ لیریز است
 بہستان جلوہ دادم آتش دل غجباتی را
 نسیمش تیر ترمی سازد و شبنم غلط ریز است!

اشارت سے پنہاں خانساں برہم زند لیکن
 مرا آن غمزہ می باید کہ بیباک است مخوزیز است
 نشیمن ہر دور او آب و گل لیکن چہ راز است این
 خور و صحبت گل خوشتر آید دل کم آمیز است
 مرا بنگر کہ در ہندوستان دیگر نئے بیخی
 برہمن زادہ رمز آشنا سے روم و تیریز است

۱۰

دل و دیده که دارم همه لذت نظاره
 چه کند اگر تراشم صنم ز سنگ خاره
 تو بجز سوره رفتابی که نگاه برنتابی
 میمن! اگر نمانم تو بگو در چه چاره!
 چه شود اگر خیر می بری کار و لانه
 که متاع ناروا نشد و لکه است پاره پاره
 غزل زوم که شاید بنواست دارم آید
 تیپ شعله کم نگر و دوزگستن شراره
 دل زنده که داوی به حساب در نازد
 بگم بده که بسندش برے بسنگ خاره

ہر پارہ و دم رازِ سرورِ او نصیبے
 غمِ خود چہاں نہادی بدلِ ہزار پارہ!
 بخشد سفینہ کس پریم بلبند مویجے
 خط کہ کہ عشقِ بید بسلامتِ کناہ!
 بشکوہ بے نیازی ز خدا بچاں گزشتہ
 صفتِ مرتسماے کہ گزشتہ برستارہ!

۱۱

گرچہ شاہینِ حنر بر سر پروازے ہست
 اندرین باد بیہنساں قدر اندازے ہست
 اسنچ از کار فرودستہ گرہ بکشاید
 ہست و در حوصلہ زمزم پر پروازے ہست
 تا بگفتار اگر ہست شناساے نیست
 ولے آں بندہ کہ در سینہ اورازے ہست
 گرچہ صدگونہ بصد سوز مرا سوختہ اند
 اے خوشالذت آں سوز کہ ہم سانے ہست
 مردہ خاکیم و سزاوار دل زندہ شدیم
 ایں دل زندہ و ما با کار خدا سازے ہست

شعلہ سببہ من خانہ فروز است و لے
 شعلہ ہست کہ ہم خانہ بر اندازے ہست
 تکیہ بر عقل جہاں بین فسطاوں تکم
 در کسارم و کئے شوخ و نظر بازے ہست

۱۲

این جهان حقیقت؟ صنم خانہ پندارِ من است!
 جیلوہ اوگر و دیدہ پندارِ من است!
 ہم آفاق کہ گیسوم بنگا ہے اورا
 حلقہ بہت کہ از گردش پر کارِ من است
 ہستی و نیستی از دیدن و نا دیدن من
 چہ زمان و چہ مکان شوخی افکارِ من است!
 از فسوں کاری دل سیر و سکون، غیب و حضور!
 این کہ غماز و کشا شدہ اسرارِ من است
 آں جہانے کہ درو کاشتہ راعے دروند
 نور و نارش ہمہ از سبجہ و زناہِ من است

سارِ قوتِ دیرم و صد نفسِ پنهان دارم
 هر کجا زخمی اندیشه رسد تا من است
 ای من از فیض تو پائین شده نشان تو کجا است؟
 این دو بستی اثر است جبرسان تو کجا است؟

۱۳

فصل بهار این چنین بانگ هزار این چنین
 چهره کشا، غزل سراء باده بیار این چنین
 اشک چکیده ام بر پیش هم بر نگاه خود نگه
 ریز به نستان من برق و شکر این چنین
 باد بهار را بگو، پی نخیال من برد
 وادی و دشت را در نقش و نگار این چنین
 زاده باغ و مرغ را از نفسم طراوتی
 در چین تو زیستم با گل و خار این چنین
 عالم آب و خاک را بر محاکم دل بس
 روشن و تار خوش را گیر عیار این چنین

دل بکھے نیاختہ بادو جہاں نساختہ
 من بجنور تو رسم، روز شہار این چنہیں
 فاختہ کس صفیر نالہ من شنیدو گفت
 کس نہ سہ دور چمن نغمہ پار این چنہیں

۱۴

بروں کشید ز چپاک ہست و بود مرا
 چہ غمتدہ با کہ مقسام رضا کشود مرا
 تپہ عشق و دریں کشت نایسا مانے
 ہزار دانہ نسر و کردتا و رو و مرا
 ندانم اینکہ کہ نگاہش چہ دید در خاکم
 نفس نفس بعینہ زمانہ سود مرا
 جہانے از جنس و خاشاک در میاں انداخت
 شہارہ و لکے داد و آزمود مرا
 پیالہ گیر ز دستم کہ رفت کار از دست
 کہ شمشیر بازی ساقی زمن ربود مرا!

۱۵

خیز و بجاک تشنه با دہ زندگی نشان
 آتش خود بلند کن آتش با فرو نشان
 میکہ تھی سہر حلقہ خود فرما نشان
 مدرسہ بلند بانگ بزم فسرده آتشان
 فکر گرہ کشا غلام، دین بروائے تمام
 زانکہ درون سینہ لادل ہدفے استے نشان
 ہر دو بند زلے رواں ہر دو امیر کارواں
 عقل بجیسلمہ می برد، عشق بروکشانشان
 عشق ز پا در آور و خمیہ شش جہات را
 دست دراز می کند تا بہ طناب لکشانشان

۱۶

تو بایں گساں کہ شاید سر آستانہ دارم
 بطوافِ نمانہ کارے بخدایے خانہ دارم
 شیر پر پیدہ رنگم گذر ز جلوہ من
 کہ تباب یک دو آنے تریب جاودانہ دارم
 بکنم و گر نگاہے بر رہے کہ طے نمودم
 بسراغِ صبح نسو اروش زمانہ دارم
 یم عشق کشتی من یم عشق ساحل من
 نہ غم سفینہ دارم نہ سہر کرانہ دارم
 شرے فشاں و سکن شرے کہ دانسوند
 کہ ہنوز نونیا زم غم آشیانہ دارم

بیامید این که روزی بشکارخواهی آمد
 ز کندی شهر یاران رم آهوانه دارم
 تو اگر کرم نمائی بعباس ترا بنخشم
 دوسر جام دلفروز ز عیشانه دارم

۱۶

نظر بر راه نشینان سواره می گذرد
 مرا بگیر که کارم ز چساره می گذرد
 بدیگران چه سخن گستم ز جیلو و دوست
 بیک نگاه مشال شماره می گذرد
 ربه منزل آن ماه سخت و شوار است
 چنان که عشق بدوش ستاره می گذرد
 ز پرده بندی گردون چه جایی ز میدی است
 که ناول نظر ما ز خار می گذرد
 می است شبنم بار کنگشال کناره اوست
 بیک شکستن موج از کتاره می گذرد

بختش چو سپیدی نظر باد کشت
 که آن دے ست که کار از نظاره می گذرد
 من از فراق چو نالم که از هجوم سرشک
 ز راه دیده دلم پاره پاره می گذرد

بر عقل فلک ہمیں از کمانہ شبیخوں بہ
 یک ذرہ در و دل از عظیم فسطوں بہ
 دی مغ بچہ با من اسرار محبت گفت
 اشکے کہ فر خوردی از بادہ گلگون بہ
 آن فقر کہ بے تیغ صد کشور دل گیرد
 از شوکت دارا بہ از فر فریدوں بہ
 در دیر معنی آنی مضمون بلند آور
 در خانقہ صوفی افسانہ و افسوں بہ
 در جوے روان ما، بے منت طوفانے
 یک موج اگر خیزد آں موج زبیر سحوں بہ

سبیلے کہ تو آوری در شہر نمی گنج
 این حسنه بر اندازے در خلوت ہاموں بہ
اقبال غزل خواں را کافر نتوان گفتن
 سو دابد ما غش ز دوازدر سہ بیرون بہ

یا ملساں دادہ فرماں کہ جاں پرکھت بنہ
یا دیریں فرسودہ پیکر تازہ جانے آئیں

یا چنساں کن یا چنساں

یا برہمن را نفس را نوحہ او ندے تراش
یا خود اندر سینہ ز ناریاں غلوت گزین

یا چنساں کن یا چنساں

یا درگ آدم کہ از ابلیس باشد کتیرک
یا درگ ابلیس بہر اتحسان عقل و دین

یا چنساں کن یا چنساں

یا جس نے تازہ یا امتحانے تازہ
 می کنی تا چند با ما آنجہ کردی پیش ازین
 یا چنساں کن یا چنسیں!
 فقر بخشی؛ باشکوہ خسرو پرور بخش
 یا عطا فرما خسرو با فطرت روح الایین
 یا چنساں کن یا چنسیں!
 یا بخشش در سینہ من آرزو سے انقلاب
 یاد گر گوں کن نہساو این زمان و این زمین
 یا چنساں کن یا چنسیں!

۲۰

عقل هم عشق است از ذوق کج بیگانه نیست
 لیکن این بچاره را آس جرات رندان نیست
 گرچه می دانم خیال منزل ایجا و من است
 در سفر از پانشتن همت مردانه نیست
 هر زمان یک تازه جولا نگاه می خواهم ازو
 تا جنون من مانع من گوید و گردیرانه نیست
 با چسب زور جنون پاس گریبان داشتم
 در جنون از خود زنتن کار هر دیوانه نیست!

سوز و گداز زندگی لذت جستجو سے تو
 راہ چو مار می گزد گداز روم بسوسے تو
 سینہ کشادہ جبرئیل از بر عاشقان گذشت
 تا شررے بادفتد ز آتش آرزوے تو
 ہم بھولے جسوہ پارہ کنسم حجاب را
 ہم بنگاہے نارسا پر وہ کشم بڑوے تو
 من بتلاشیں تو روم یا بتلاشیں خود روم
 عقل و دل نظر ہمہ گم شدگان کوے تو
 از چین تو رستہ ام قطنہ شبینہ بخش
 خاطر غنچہ و اشود کم نشود ز جوے تو

۲۲

درین محفل که کار او گدشتت از باد و ساقی
 ندیے کو کہ در جامش نسو ریزم مے باقی !
 کسے کو زہر شیریں می خورد از جام زرتینے
 مے تلخ از سفال من کجسا گیسر و بہ تریاقتی
 شہر از خاک من خیزد، کجا ریزم، کراسویم
 غلط کردی کہ در جام فلگندی سوز مشتتاتی
 مکر کرد مغرب چشمہ ماے علم و عرفان را
 جہاں راتیرہ تر سازد چہ مشانی چہ اشراقی
 دل گیتی ! انا المسموم، انا المسموم، فریادش
 فرد نالان کہ ما عندی بتسریاق و لار اراقی

چه ملای اچس درویشی، اچس سلطانی چه درباری
 فریغ کارمی جدید بسالوسی و زرتا قی
 بی بازارے که چشم صیرنی شور است مکم نور است
 گیستم خوار تر گرد و چو انفس نراید به برتاتی

۳۳

ساقی جب گرم شکر بنے تاک انداز
 دگر آشوب قیامت بخت حساک انداز
 او بیک دانہ گندم بڑی سنم انداخت
 تو بیک جرعه آب آنسو سے منسلاک انداز
 عشق را بادہ مرد انگن و پڑ زور بدہ
 لاسے این بادہ بہ پیانہ اور اک انداز
 حکمت و فلسفہ کرد است گراں خیز مرا
 خنجر من! از سرم این بار گراں پاک انداز
 فرد از گرمی صہبسا بگذازے نرسید
 چسارہ کار باں غمزه چسالاک انداز

بزم در شمشکش بیم و امید است همنو ز نو
 هم در ابی خیر از گردشش افلاک انداز
 می توان ریخت در آغوشش خزاں لاله و گل
 خیمه زود بر شاخ کهن خون رگ تا ک انداز

از ناں آبی کہ در من لاله کار و ساکت گینے ده
 کف خاک مرا ساقی بسا در فروینے ده
 زمیناے کہ خوردم در فرنگ اندیشہ تاریک است
 سفر در زیدہ خود را بنگارہ راہ بینے ده
 چرخس از موج ہر بادے کہ می آید ز جارستم
 دل من از گمانہ ساد و خردش آمد یقینے ده
 بجا نم آرزو لا بود و نا بود شہ دارد
 شہم را کو کیے از آرزوے دل نشینے ده
 بدستم نامہ دادی کہ نقش خسروی بندد
 رقم کش این چنینم کردم لوح حسینے ده

۳۵

زہرِ نَفْسِے کہ ول از دیدہ گیسو پاک می آیم
 گدای معنی پاکم تھی ادراک می آیم
 گئے رسم درو فرزا بچی ذوق جنوں بخشد
 من از درسِ ضرر منداں گریباں چاک می آیم
 گئے چید جہاں بر من گئے من بر جہاں بچم
 بگرداں بادہ تابیسوں ازیں بچاک می آیم
 نہ این جا چشمکِ ساقی نہ آنجا صوفِ مشتاقی
 ز بزمِ صوفی و ملا بے غمناک می آیم
 سد و قنقے کہ خاصان ترا با من فتد کائے
 کہ من صحرایم پیش ملک بے باک می آیم

دل بے قیاس با نور ایساں کافر می کردہ
 حرم را سجدہ آورده بیتاں را چاکری کردہ
 مستطاع طاعت خود را ترا زوے برافرازد
 بیازار قیامت با حسد اسوداگری کردہ
 زمین و آسماں را پر مرد و خویش می خواهد
 غبار راہ و بافتد پرینداں و اور می کردہ
 گے باحق در آسمین زد، گے باحق در آویزد
 زمانے حیدری کردہ، زمانے خسبری کردہ
 بایں بے رنگی بچو ہر از نیس رنگ می ریزد
 کھیمے ہیں کہ ہم پیگیری ہم ساعری کردہ

گکا ہش عقل دور اندیش را ذوق جنوں دادہ
ویسکن یا جنون فتنہ سا ماں شتری کردہ
بغود کے می رسد این راہ پیمایے تن آسانے
ہزاراں سال منزل در مقام آذری کردہ

ز شاعر ناله مستانه در محتر چہ می خواہی
 تو خود ہنگامہ ہنگامہ دیگر چہ می خواہی
 بہ بجز نغمہ کردی آشنا طبع روانم را
 ز چاک سینہ ام دریا طلب اگر چہ می خواہی
 نہ از بے حضور از من نمی آید نمی آید
 دلے آورده ام دیگر ازین کافر چہ می خواہی

نہ در اندیشہ من کار را ز کفر و ایمانی
 نہ در جہان غم اندوزم ہواے بلغ رضوانی
 اگر کاوی درونم را خیال خویش را یا بی
 پریشاں بسلوہ چوں ماہتاب اندر بیا بانے

مرغِ خوش لجه و شایین شکاری از تست
 زندگی را روشن نوری و ناری از تست
 دل بیدار و کف خاک و نمناشای جان
 سیر این ماه بشتب گونه عماری از تست
 همه افکار من از تست چه درد دل چه لب
 گس از بحر بر آری نه بر آری از تست
 من هسان مشت غبارم که بجای نرسد
 لاله از تست و نم ابر بر آری از تست

نقش پرداز توئی ما تسلیم افشانیم
حاضر آرائی و آشنده نگاری از تست
گله باداشتم از دل بزبانم زسید
مرد بے مہری و عیتاری و یاری از تست

۴۰

خوشتر ز ہزار پارسانی گامے بطریق آشنائی!
 رسیدنہ من سے بیاسے از محنت و کلفتِ خدائی!
 مارا از مقام ماخبر کن ما شیم کجا و تو کجا ٹی؟
 آس چشمکِ محرمانہ باور تاکہ بتغافل آزمانی
 دی ماہ تمام گفت بہن در ساز بدایغ نارسانی
 خوش گفت دلے لہرام کردند در مذہبِ عاشقانِ خدائی

پیش تو نہادہم دلِ خویش

شاید کہ تو این گروہ کشائی!

۴۱
 بر جسانِ دل من تا خننش را نگرید
 کشتن و سوختن و ساقش را نگرید
 روشن از پر تو آں ماه دلی نیت کزیت
 یا هزار آئینه پردا خننش را نگرید
 آنکه یک دست بر دناک سلیمان ز چند
 با فقیران و وجساں با خننش را نگرید
 آنکه شجول بدل و دیده و انایاں ز نیت
 پیش نادان سپر اندا خننش را نگرید

۴۲

مرا براہِ طلب بار در گل است ہنوز کہ دل بقافلہٴ دخت منزل است ہنوز
 کجاست برقِ نگاہیہ کہ خانماں سوزد؛ مرا معاملہٴ باکشت حاصل است ہنوز
 یکے سفینہٴ این غام را بطوفان وہ ز ترس موجِ نگاہم بسائل است ہنوز
 پتیدنِ ترسیدن چہ عالمے دارد خوشا کہے کہ بدتباہِ محل است ہنوز
 کسی از دو جہاں خویش را بروں نشناخت فریبِ وہ این نقشِ باطل است ہنوز
 نگاہِ شوقِ تسلی بجز لوہہ نشود کجا برم غلشے را کہ در دل است ہنوز

حضور یار حکایت و راز تر گردید

چنانکہ این ہمہ ناگفتہٴ دل است ہنوز

۴۳

زمستان را سرد روزگار ان نوا نازنده شد در شاخسار ان
 گلان را رنگ و نم بخشید هوایا که می آید ز طرب جو بیاران
 چراغ لاله اندر و شربت و صحرایا شود روشن تر از باد و بهاران
 دلم آسوده تر در صحبت گل گریزد این غزال از مرغزاران
 دمی آسوده باد و در غم خویش دمی نالاں چو جوئے که بهاران

ز بیم این که زوشش کم بگذرد

نگویم حال دل بار از داران!

۲۲

ہولے خانہ منہ نزل ندارم سر را ہم غریب ہر دیا رم
 سحر می گفت خاک تر صبارا تندر از باد این صحرا شتر ارم
 گذر ز کب پریشا نم مگرداں ز سوز کاروانے یادگارم
 ز چشم اشک چوین شبنم فرو رنجیت کہ من ہم خاکم دور ر ہگذارم !
 بگوش من رسید از دل ہر دے کہ جوے روزگار از چشمہ سارم
 ازل تاب و تپ پیشینہ من ابد از ذوق و شوق انتظارم

میںدیش از کف خاکے میںدیش

بجان تو کہ من پایاں ندارم !

۴۵

از چشم ساقی مسرت شرابم بے بے فراہم ابے بے فراہم
 شو قم فزوں تراز بے حجابی بینم نہ بینم در پیہ سیچ و تاہم
 چوں رشتہ شمع آتش بگیرد از زخمہ من تارہ رباہم!
 از من بروں نیست منزلگہ من من بے نصیبم راہے نیاہم!

تا آفتابے خیسر زوز خاور

مانند انجسم بستند خواہم!

ز حکایتِ دل من تو بگو که خوب دانی
 دل من کجا که اورا بچار من نیسانی!
 بجلال تو که در دل دگر آرزو ندارم
 بجز این دعا که بخشی بکبوترانِ عتسانی!

۴۶

درین میخانه لے ساقی نذارم محرمے دیگر
 کہ من شاید نختیں آدم از عسالے دیگر
 دے این سپیکر فرسودہ را سازی کفن خاکے
 فشان آبی از خاک آتش انگیزی دے دیگر
 بیار آں دولت بیدار آں جام جہاں میں را
 عجم را دادہ ہنگام شہ بزم جسے دیگر

۴۸

بہر جان درو منداں تو بگو چہ کار داری؟
 تیب و تاب ما شناسی؟ دل بے قرار داری؟
 چہ خبر ترا از اشکے کہت و چکد ز چشمے
 تو بہر گل ز شبنم در شاہوار داری!
 چہ بگویمت ز جانے کہ نفس نفس شمارد
 دم مستعار داری؟ غم روزگار داری؟

۴۹

اگر نظارہ از خود رنگی آرد حجاب اولے
 نگیرد با من این سودا ہما از بس گراں خواہی
 سخن بے پردہ گر با ما، شاد آں روز کم آمیزی
 کہ می گفتند تو ما را چہنیں خواہی چہنیں خواہی
 بنگاہ بے ادب زور خنہ ما در چہنیں میسنائی
 دگر عالم بنا کن گر چاہے در میان خواہی
 چہناں خود را نگہ داری کہ با این بے نیازی ما
 شہادت بر وجود خود ز خون دوستان خواہی ما

مقام بندگی دیگر ممتاسم عاشقی ریگر
 ز نوری سجده می خواهی ز خاک بی بیش ازاں خواهی
 بس نامه که دارم از محبت کبیرا سازم
 که من در اچون رسم پیش تو از من ارمنان خواهی

۵۰

نور تو را نمود سپید سیاه را
 دریا و کوه و دشت و درو مهر و ماه را!
 تو در ہواے آں کہ نگہ آشناے اوست
 من در تلاش آں کہ نتابد بنگاہ را!

۵۱

بدہ آں دل کہ مستی ہاے او از بادہ خویش است
 بگیر این دل کہ از خود رفتہ و بیگانہ اندیش است
 بدہ آں دل بدہ آں دل کہ گیتی را فراموش کرد
 بگیر این دل بگیر این دل کہ در بند کم و بیش است
 مراے صید گیر از ترکش تفتد زیر پروں کش
 بگردد وزی چو نمی آید از ان تیرے کہ در کیش است
 نگر در زندگانی خستہ از کار جب انگیری
 جہانے در گره بستم جہانے دیگرے پیش است!

کف خاک برگ و سازم بر ہے نشا تم اورا
 با میدانیں کہ روزے بفلک رسا تم اورا
 چہ کنم چہ پارو گیسوم کہ ز شاخ علم و دانش
 نہ و میدہ بیچ حارے کہ بدل نشا تم اورا
 وہ آتش جدائی شہر مرا نمودے
 بہ ہماں نفس بمرم کہ فر و نشا تم اورا
 نئے عشق و مستی او زود بروں ز خو نم
 کہ دل آں چناں ندا دم کہ دگر ستا تم اورا

تو بلوچ سادہ من ہم مدعا نوشستی
 وگرا پنچناں ادب کن کہ غلط سخنم اورا
 بجنور تو اگر کس غزلے زمن کسرا اید
 چہر شود اگر نوازی ہمہیں کہ... حانم اورا

۵۳

این دل کہ مرا دادی بسریز یقین بادا
 این جامِ حیاں بسیم روشن تر ازین بادا
 تلخی کہ نسو ریزد گردوں بسفالی من
 در کام کمن زندے آسم شکرین بادا

۵۶

رمز عشق تو بہ ارباب ہو کس نتواں گفت
 سخن از تاب و تب شعلہ بہ خس نتواں گفت
 تو مرا ذوق بیساں وادی و گفستی کہ گوے
 بہت در سیہ من آنچہ کس نتواں گفت !
 از نہاں خانہ بول خوش غزلے می خیب زد
 سر شاخے ہمہ گویم بہ نفس نتواں گفت
 شوق اگر زندہ جساوید نباشد عجب است
 کہ حدیث تو دریں یک دہ نفس نتواں گفت !

۵۵

یاد آئی میکہ خوروم بادہ لا باچنگ و نے
 جام مے دردست من مینا مے دردست و سنا
 در کس آئی خندان مازندنگ بہار
 در نیائی فرسویں فرہ ترگرد و زوے!
 بے توجان من چو آں سارے کہ تارش در گسست
 در حضور اوسیند من مغرب ز پے بہ پے
 آنچ من در بزم شوق آوردہ ام وانی کہ پیت
 یک چمن گل یک نیستماں نالہ یک نماندے!

زندہ کن بازاں محبت را کہ از یہ سروٹے او
 بوریاسے رہ نشینے درفتد با تخت کے
 دوستان خرم کر پر منزل رسید آوارہ
 من پریشاں جاوہ ہے علم و دانش کردہ سٹا

انجس گجیساں ریخت این دیدہ تو مارا
 بیرون ز سپہ انداخت این ذوق نظر مارا
 ہر چند زمین سائیم بر تڑ تڑ تیا تیسیم
 دانی کہ نمی زیب بد عمرے چو شر مارا
 شام و سحر عالم از گردش ماخیزد
 دانی کہ نمی سازد این شام و سحر مارا
 این شیشہ گردوں را از بادہ تھی کر دیم
 کم کاسہ مشوساتی! میناے دگر مارا!
 شایان جنون ماپنساے دو گیتی نیست
 این را بگذر مارا آں را بگذر مارا!

۵۶

خاور کہ آسماں بہ کند خیالِ اوست از خشتن گسسته شبے بسوز آرزوست
 در تیرہ خاکِ اوتب و تابِ حیات نیست جولان موجِ رنگراں از کنارِ جوست
 بت خانہ و حرم ہمہ افسردہ آتشے

پیرِ نغانِ شرابِ ہوا خورہ در ہست!

نگہِ فرنگِ پیشِ مجازِ آور و سجود بینائے کوہِ دستِ تماشاے رنگ و ہست
 گردنہ ترنچرخ و در بایندہ تر ز مرگ از دستِ او بدامنِ پاجاکِ بے فرست
 خالی نہاد و غوز سپہر کہن گرفت عیار و بے مدارِ کلال کا و تو ہست
 مشرقِ خرابِ مغربِ اناں پیشتر شراب عالم تمام مردہ بے ذوقِ جستجو ہست!

ساتی بیار بادہ و بزمِ شبانہ ساز

مارا خرابِ یک نگہِ محرمانہ ساز!

۵۸

فرصت کشمکش مدہ این دل بے قرار را
 یک دو شکن زیادہ کن کیسوسے تا بدار را
 از تو درون سینہ ام برق تجلی کہ من
 با مہر و سروادہ ام تلخی انتظار را
 ذوق حضور در جہاں رسم صنم گرمی نہا
 عشق فریب می دہد جان امیدوار را
 تا بغیر غنا طرے نعمتہ نمازہ زخم
 بازیہ مرغزار وہ طسار غمزار را

طبع بلند و ادب، بند زپای من کشای
 تاب پلاس تو دهم خلعت شهریار را
 تیشہ اگر بسنگ زوایں چه مقام گفتگو است
 عشق بدوش می کشد این همه کوہسار را!

جانم وراوینخت بارونگاروں جوے است نالاں درکومہاراں !
 پیدا ستیز و پنہاں ستیز و ناپاڈارے باپاڈاراں !
 این کوہ دصحراں این دشت و دریا نے رازداراں نے غمگساراں !
 بیگانہ شوق بیگانہ شوق ! این جوٹباراں این آبشاراں !
 فریاد بے سوزا فریاد بے سوزا ! بانگ ہزاراں درشاخساراں !
 دلغے کہ سوز و در سینه من آن دلغے کم سوخت درلالہ زاراں !

محفل ندارد ساقی ندارد

تلخے کہ ساز دبا بے قراراں !

به تندی که دادی بنگذاشت کار خود را
 بتو بازی سپارم دل بهیتر از خود را
 چه دلی که محنت او ز نفس شماری او
 که بدست خود ندارد و گری روزگار خود را
 بضمیرت آرمیدم تو بچویش خود نمائی
 بکناره برنگندی در آب دار خود را
 مردانجم از تو دار دگر با شنیده باشی
 که بجایک نیزه مازده شرای خود را
 خلتی بسینه ماز خدنگ او غنیمت!
 که اگر پایش افتد بر دوشکار خود را

بھرنے می تو ان گفستن تمناے جہانے را
 من از ذوقِ حضورِی طولِ وادوم آستانے را
 ز مشتاقان اگر نایب سخن برودی نمیب دانی
 محبت می کستد گویا نگاه بے زبانه را!
 کجا نورے کہ غیر از قاصد می چیزے نمی داند
 کجا خاکے کہ در آغوش وارد آسمانے را!
 اگر یک ذره کم گردد زانگیسزود جود من
 باین قیمت نمی گیرم حیات جاودانے را!

من اے دریا سے بے پایاں بر موج تو در افتادم
 نہ گوہر آرزو دارم نہ می جویم کرانے را
 ازاں معنی کہ چوں شب بنم بجان من فرو ریزی
 جمانے تازہ پیب اکرده ام عرض فغانے را

چند بروے خود کشتی پر وہ صبح و شام را
 چہرہ کشا تمام کن جلوہ نام تمام را
 سوز و گداز حالتے است! بادہ ز من طلب کنی
 پیش تو گر بیاں کنم مستی این مع تمام را!
 من بیرون زندگی آتش او فروزہ ام
 تو نم شبنے بدہ لالہ تشنہ کام را
 عقل ورق ورق بگشت عشق بہ نکتہ رسید
 طائر زیر کے بردواند زیر دام را

نغمہ کجاو من کجا سا ز سخن بہانہ ایست
 سوے نظر می کشم نا تو بے زمام را!
 وقت برہنہ گفتن است من بر کنایہ گفتہ ام
 خود تو بگو کجا برم ہم نفسان حسام را!

نقش نثار به چپک روزگار خود دیدیم
 مثال بحب زخوشیم دور کنسار خود دیدیم
 اگر چه سطوت دریا اماں بکس نهد
 بحسوت صدف او بنگاهد از خود دیدیم
 ز جوهری که نساں است در طبیعت ما
 میسر سیر فیماں را که ما عیسا از خود دیدیم
 نه از خرابه ما کس خراج می خواهد
 فقیر راه نشینیم و شهر یار خود دیدیم

درون سینہ ما دیگرے اچے بولعجبی است!
 کرا خبر کہ توئی یا کہ مادو چسار خودیم!
 کشای پر وہ زتقت ریر آدم حساکی
 کہ ما پر رگھزیر تو در انتظا ر خودیم!

۶۴

پرخشاں ز لب کشودم که نقاش اثر ندارد
 غم و دل گنجینه بهتر هم کس جگر ندارد
 چه حرم چه دیر هر جا سخنی ز آشنائی!
 مگر این که کس ز راز من و تو خیر ندارد
 چه ندیدنی است اینجا که شهر جهان مارا
 نفسی نگاه دارد نفسی دیگر ندارد!
 تو ز راه دیده ما بضمیمه ما گذشتی
 مگر آنچه من گذشتی که نگذیر ندارد!

کس ازین بگین شناسان گذشت برینم
 بتومی سپارم اورا کہ جهان نظر ندارد
 قدح خسرو فروزے کہ فرنگ داد مارا
 ہم آفتاب لیکن اثر سحر ندارد!

۶۵

ماکه افتسندہ تراز پر تو مسر آمدہ ایم
 کس چہ داند کہ چساں این مہرہ آمدہ ایم
 باقیسباں سخن از در و دل ما گفستی
 شمسار از اثر ناله و آہ آمدہ ایم
 پردہ از چہرہ برنگن کہ چو خورشید سحر
 بہر بیدار تو لب زینگہ آمدہ ایم
 عزم مارا بر یقین بختہ ترک ساز کہ ما
 اندرین مسر کہ بے خیل و سپہ آمدہ ایم

تو ندانی کہ نگاہے سہرا ہے چہ کند
در حضور تو دمس گفتہ برہ آمدہ ایم!

۶۶

اے خداے مہر و مہر خاک پریشانی نگر!
 ذرہ در خود سر و چپد بیسا بانے نگر!
 حسن بے پایاں درون سینہ خلوت گرفت
 آفتاب خویش را زیر گریبانے نگر!
 بر دل آدم زد ہی عشق بلا انگیزا
 آتش خود را با غوشش نیستانے نگر!
 شوید از دامن ہستی داعی کمنہ را
 سخت کوشی ہاے این آلودہ دامانے نگر!
 خاک مانیزد کہ سازد آسمانے دیگرے
 ذرہ ناپید و تمیز بیسا بانے نگر!

عجب بوی

حضرت دوم

شاخ نسیل سدره خاوس چمن مشو
منکر او اگر شدی منکر خویشتن مشو

دو عالم را تو اید دیدن بمبینائے که من دارم
 کجا چشمے که بیند آں تماشاے که من دارم
 و گرد دیوانہ آید که در شہر انگنہ ہوسے
 دو صد ہنگامہ بر خیزد ز سوداے که من دارم
 مخور نادان غم از تاریکی شبہا کہ می آید
 کہ چون انجم درخشد درغ سیمایے که من دارم
 ندیم خویش می سازی مرا لیکن از اں ترسم
 نذاری تاب آں آشوب و غوغاے که من دارم

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۱
 بر خیز که آدم را سنگام نمود آمد
 این مشیت غبار سے را انجسم بر سجود آمد
 آن راز که پوشیده در سینہ هستی بود
 از شوقی آب و گل در گفتم و شنود آمد

۲
 مرد ستاره که در راه شوق ہم سفر اند
 که تشریح و ادوا فهم و صاحب نظر اند
 چه بسا که دست که دیدند در کفیت خاکه
 قفا بجانب انسلاک سو سے مانگرند

درون لاله گذر چون صبا توانی کرد
 بیک نفس گره غنچه و او توانی کرد
 حیات چیست، جهان را اسیر جان کردن
 تو خود اسیر جهانی، کجا توانی کرد
 مقدر است که مسجود همه رومه باشی
 و له هنوز زندانی چسا توانی کرد
 اگر ز میسکه من پیاله گیری
 ز مشیت خاک جهان بیای توانی کرد
 چسبان بینه چراغی نر خستی اقبال
 بخیش آنچه توانی بسا توانی کرد

۲

اگر بجزرِ محبت کرانه می خواهی
 هزار شعله دهی یک زبان می خواهی!
 مرا لذتِ پرواز آشنا کردند
 تو در فضا چمن آشیانه می خواهی!
 یکے بدامن مردان آشنا آویز
 زیار اگر نیکو حرمان می خواهی
 جنون نه داری و هوس فلکند در شهر
 سبب شکستی و بزم شبانه می خواهی!
 تو هم بپوشه گرمی کوشش و دلبری آموز
 اگر ز ما غزل عاشقانه می خواهی

۵

زمانہ قاصد طیت آں دل آرام است
 چہ قاصدے کہ وجودش تمام پینام است!
 گمان مبر کہ نصیب تو نیست جلوہ دوست
 درون سینہ ہنوز آرزوے تخام است!
 گرفتہ امیں کہ چو شاہیں بند پروازی
 ہوش باش کہ صیبا و ماکن دام است
 باورج مشت غبارے کجا رسیدیل
 بلند نامی او از بلند می بام است!

تو از شمار نفس زنده نمی دانی
 که زندگی پر شکستِ تسلیم ایام است!
 ز علم و دانش مغرب همین متدرگیم
 خوش است آه و فغان تا نگاه ناکام است
 من از بلال و حلبی پا در نیاندیشم
 که فتیله در گریه در ضمیر ایام است!

وگر ز سادہ و لیسے یار نتوان گفت
 نشسته بر سر بالین من ز درمان گفت !
 زباں اگر چہ دلیر است و مدعا شیریں
 سخن ز عشق چہ گویم ہزاین کہ نتوان گفت
 خوشا کسے کہ نہ رفت در ضمیمہ وجود
 سخن مثال گہر برکشید و آساں گفت
 خراب لذت آنم کہ چون شناخت مرا
 عتاب زیر لہی کرد و حسانہ ویراں گفت

غیث مشو کہ ہمسال را از خود بروں ند ہد
 کہ آنچہ گل نتوانست مرغ نالان گفت
 پیسارم شوق کہ من بے حجاب می گویم
 یہ لالہ قطرہ شبنم رسید و پنہاں گفت
 اگر سخن ہمہ شوریدہ گفتہ ام چہ عجب
 کہ ہر کہ گفت ز کیسوی او پریشان گفت

۶

خرد از ذوق نظر گرم تماشا بود است
 این کہ جویندہ دیا بندہ ہر موجود است
 جلوہ پاک طلب از مرد و خورشید گذر
 زانکہ ہر جلوہ درین دیر نگہ آلود است

سلام زنده دلانم که عاشق سوره اند
 نه خانقہ نشیناں کہ دل بجز ندہند
 باں دے کہ برنگ آشنا و بیزنگ است
 عیار مسجد و مے خانہ و صنم کدہ اند
 نگاہ از مہر و پرویں بلند تر دارند
 کہ آشتیاں بگریبان لکنتاں نہ نهند
 بروں ز انجمنے در میان انجمنے
 بخلوت اندو لے آنچساں کہ باہمہ اند

چشم کم منکر داشتانِ صادق را
 که این شکسته بهایاں متاعِ قافلہ اند
 بر بندگانِ خطِ آزادگی رسم کردند
 چنانکہ شیخ و برہمن شبانِ بے رومہ اند
 پیالہ گیسو کہے را حلال می گویند
 حدیث اگرچہ غریب است راویاں ثقہ اند

۹

لاله این چمن آلوده رنگ است هنوز
 سپر از دست میندازد که جنگ است هنوز
 فتنه توراکه دو صد فتنه باغوشش بود
 دختر هست که در عهد فرنگ است هنوز
 اے که آسوده شینی لب ساحل پر خیز
 که ترا کار بگرداب و ننگ است هنوز
 از سر تیشه گذشتن ز خرد مندی نیست
 اے بسا لعل که اندر دل سنگ است هنوز

باش تا پرده کشایم ز ممتام و گرے!
 چسبم شرح نوا که بچنگ است هنوز
 نقش پرداز جہاں چون بچونم نگر است
 گفت ویرانه بسوداے تو تنگ است هنوز

تکیہ بر محبت و اعجازِ بیباں نیز کنند
 کارِ حق گاہِ شمشیر و سنان نیز کنند
 گاہ باشد کہ تہِ خرفتہ ز رہ می پوشند
 عاشقان بندہٴ حال اندوچنان نیز کنند
 چون جہاں کہنہ شود پاک بسوزند اورا
 دزہماں آب و گل ایجا دجہاں نیز کنند
 ہمہ سہ پایہٴ خود را بنگاہے بدہند
 این چہ قومے است کہ سودا بزیاں نیز کنند

آنچه از موجِ هوا با پرِ کاسه کردند
 عجب نیست که با کوهِ گران نیز کنند
 عشقِ مانندِ مائے است با ز اِحیای
 گاه ارزاں بفروشدند و گران نیز کنند
 تا تو بیدار شوی ناله کشیدم و رن
 عشقِ کارے است که بے آه و فغان نیز کنند

چو موج مسیت خودی باش و سدر بطوفان کش
 ترا که گفت که بنشین و پاید اماں کش؟
 بقصد صید پلنگ از چمن سدر ابر خیز
 بکوه رخت کشا خیمه در بیابان کش
 پر مهر ماه کنند گلوفتار انداز
 ستاره را ز فلک گیر و در گریبان کش
 گرفتیم این که شراب خودی بے تلخ است
 بدر و خویش نگر ز سر ما بدر ماں کش

خضر وقت از خلوت و ثنتِ حجاز آید بروں
 کاروان زین وادی دور و دور آید بروں
 من بیمای غلامانِ فخرِ سلطان ویدہ ام
 شعلہ محمود از خاکِ ایاز آید بروں!
 عمر ہادر کعبہ و بیت خانہ جنی نالہ حیات
 تاز بزمِ عشق یک واناے راز آید بروں!
 طرحِ نومی افکنند اندرِ ضمیمہ کائنات
 نالہ ہاگز سینہ اہل نیسا آید بروں!
 چنگ را گیرید از دستم کہ کار از دست رفت
 نغمہ ام خون گشتت از دگر ہاے ساز آید بروں!

ز سلطان کنش آرزو سے نکلا ہے !
 مسلمانم از گل نہ سازم اللہ
 دل بے نیاز سے کہ در سینہ دارم
 گدا را دہد شیوہ پادشاہ ہے
 ز گردوں منتہا چہ بر لالہ من
 فریزم اورا بہ برگ گیا ہے
 چو پرویں فرناید اندیشہ من
 بدریوزہ پر تو سرد ماہ ہے

اگر آفتابے سو سے من حرام
 بشوخی بگردانم او راز را ہے
 باں آب و تابے کہ فطرت پر بخش
 در ششم چو بر قے با بر سیا ہے
 رہ و رسم نرمانز و ایان شناسم
 خراں بر سر بام و یوسف بچا ہے!

۱۶

بانٹہ درویشی در سازو دماوم زن
 چون نختہ شوی خود را بر سلطنتِ جم زن
 گفتند جهان ما آیا بتومی سازو؟
 گفتم کہ نمی سازو! گفتند کہ بر ہم زن
 در سیکدہ لا دیدم شائستہ حریفے نیست!
 بارستم دستاں زن با منجوسہ ہاکم زن
 اے لالہ صحرائی تنہا نتوانی سوخت
 ایں داغِ جگر تابی بر سینہ آدم زن

تو سوزِ درون او، تو گرمیِ خون او
 باور کنی؟ چاکے در پیہرِ عالم زن
 عقل است چراغ تو؟ در را بگذارے نہ
 عشق است ایہر تو؟ با بستہٴ محرم زن
 لختِ دل پر خونے از دیدہٴ سروریزم
 لعلے ز بدخشاہم بر واروینِ نام زن!

۱۳

هوس همنوز تماشا گر جیسا لذاری است
 دگر چه فتنه پس پرده های زنگاری است؟
 زماں زماں شکند آنچو می ترا شد عقل
 بیا که عشق مسلمان و عقل زناری است!
 امیر قافله سحت کوش و پیغم کوش
 که در قبیله ماجیدری زکزاری است
 تو چشم بستگی و گفتی که این جهان خواب است
 کشای چشم که این خواب خواب بیداری است

بخلوت انجمنے آفریں کہ فطرت عشق
 یچی شناس و تماشا پسند بسیاری است
 پدید یک دم و کردند زیب فتراکش
 خوشا نصیب غزالے کہ زخم او کاری است
 باغ و باغ گهر مانے نغمہ می پاشم
 گراں متاع و چہ ارزاں ز کند بازاری است

فرشته گرچه بروں از طلسم افلاک است
 نگاہ او بتمام شای این کف خاک است
 گمان مبر که بیک شیوہ عشق می بازند
 قیام بدوش گل و لاله بے جنوں چاک است
 حدیث شوق ادا می توان بخلوت دوست
 بتاله که ز آلاشش نفس پاک است!
 توان گرفت ز چشم ستاره مردم را
 خرد بدست تو شاہین تند و چالاک است

کشته چهره که آنکس که لن ترائی گفت
 هنوز منتظر جسد کف خاک است
 درین چمن که سرود است و این نواز کجا است
 که غنچه سر بگریبان و گل عرفناک است

عرب که باز دهد محفل شبانه کجاست؟
 عجم که زنده کند رود عاشقانه کجاست؟
 بزیر خرقه پیراں سبوح چه باخالی است
 فعال که کس نشناسد می جوانه کجاست؟
 دریں چمن کده هر کس نشیمنه سازد
 کس که سازد و اسوز و آشیانه کجاست؟
 هزار قافله بیگانه وار دید و گذشت
 دله که دید با نوازِ مرمانه کجاست؟

۱۱۳
چو موج خیز و بیم حساودانه می آویزد
کرانه می طسلی بے خبر کرانه کجاست؟
بیا که در رگ تاک تو خون تازه دوید
دگر گوئی که آن بادہ معتسانہ کجاست
بیک نوزد منہ بیچ روزگار را
ز دیروز و دگدگشتی دگر زمانہ کجاست!

۱۸

مانند صبا خیز و وزیدن دگر آموز و امان گل و لاله کشیدن دگر آموز

اندر دلبک غنچه خیزیدن دگر آموز!

موتیبه بر کردی لبه فوق نپیدی آس گوز نپیدی که بجای نرسیدی

در اینجمن شوق نپیدن دگر آموز!

کافر! دل آواره دگر باره باو بند بر خویش کشا دیده از غیر فرو بند

دیدن دگر آموز و ندیدن دگر آموز!

مچسبیت! پیام است شنیدی شنیدی! در خاک تو یک جلوه عام است ندیدی!

دیدن دگر آموز! شنیدن دگر آموز!

ما چشم عقاب دل شهباز نداریم چون مرغ سرالذت پرواز نداریم

اے مرغ سرخیز و پرویدن دگر آموز!

تخت جم و دار اسر ہے نفروشدن این کوہ گران است بجا ہے نفروشدن

با خون دل خویش خریدن دگر آموزا

نایدی تقدیر مہمان است کہ بودست اس حلقہ زنجیر مہمان است کہ بودست

نومید مشو! ناله کشیدن دگر آموزا

داسوختہ ہیک شہر از داغ جگر گیر! یک چند بچہ بیچ ویتاں ہمدگر گیر!

چوں شعلہ بجاشاک ویدن دگر آموزا

کاشانہ مہارت بتا راج عثمان خیز
 ازلہ مرغ چین از بانگ ان خیز
 از خواب گراں خواب گراں خیز
 از خواب گراں خیز!

خوشید کہ پیرایہ بسما سحر بست
 آویزہ بگوش سحر از خون جگر بست
 از دشت و جبل قافلہ ہا زت غر بست
 اچتم جہاں میں تماشاے جہاں خیز
 از خواب گراں خواب گراں خیز
 از خواب گراں خیز!

خاور همه مانند غبار سر است یک ناله ناموش و شایخه آه است
 هر ذره این خاک که خورده نگلیه است از هند و سمرقند و عراق و همدان خیز
 از خواب گران خواب گران خواب گران خیز

از خواب گران خیز!

در بای تو درایت که آسوده چو صحر است در بای تو درایت که افزون نشد و کاست
 بیگانه آشوب و ننگ است چه درایت از سینه چاکش صفت موج روان خیز
 از خواب گران خواب گران خواب گران خیز

از خواب گران خیز!

این نیکه کشانده اسرار نهان است ملک است تن خاکی درین روح روان است
 تن زنده جان زنده ز رباط تن و جان است با خرقه و سجاده و شمشیر و سنان خیز
 از خواب گران خواب گران خواب گران خیز

از خواب گران خیز!

ناموس ازل را تو امینی تو امینی! دارے جہاں را تو بسیاری تو بیینی
 اے بندۂ خاکی تو زمانی تو زمینی صہبا یقین در کشتن از دیر گمان خیز
 از خواب گراں خواب گراں خواب گراں خیز

از خواب گراں خیز!

فریاد از فرنگ و لاویزی افرنک فریاد ز شیرینی و پرویزی افرنک
 عالم ہمہ میرانہ ز چنگیزی افرنک معارجرم! باز بہ تعمیر جہاں خیز

از خواب گراں خواب گراں خواب گراں خیز

از خواب گراں خیز!

۲۰

جهان ما ہمہ خاک است و پے سپر گردد
 ندانم این کہ نفسہاے رفتہ برگردد
 بشے کہ گویہ غریباں نشین است اورا
 مہ و ستارہ نذار و چہاں سحر گردد
 دلے کہ تاب و تب لایزال می طلبد
 کراخبر کہ شود برق یا شرر گردد
 نگاہ شوق و خیال بلند و زوق و جود
 مترس ازینکہ ہمہ خاک رہگذر گردد
 چہاں بزی کہ اگر مرگ باست مرگ دوام
 خدا ز کردہ خود شر مسار تر گردد!

باز بر رفت و آئینه نظر باید کرد
 به بر خیزد که اندیشه دگر باید کرد
 عشق بر ناقه ایام کشد محل خویش
 عاشقی را حله از شام و سحر باید کرد
 پیر ما گفت جهاں بر روشت محکم نیست
 از خوش و ناخوشش او قطع نظر باید کرد
 تو اگر ترک جهاں کرده سیر او داری
 پس نخستین ز سر خویش گذر باید کرد
 گفتش در دل من لات و مات است بے
 گفت این مشکده را زیر و زبر باید کرد

۲۲

خیال من به متاشای آسمان بود است
 بدوش ماه و باغوش ککشاں بود است
 گمان مبر که همیں خاکد ان نشمین ما است
 که هر ستاره جهان است یا جهاں بود است!
 بچشم مورق و مایه آشکار آید
 هزار نکته که از چشم ما نماناں بود است
 زمین به پشت خود الوند و بے ستوں دارد
 غبار ما است که بر دوش او گر اں بود است!
 ز داغ لاله خونین پیاله می بینم
 که این گسته نفس صاحب فعال بود است!

۲۳

از نوایر من قیامت رفت و کس آگاہ نیست
 پیش محفل جزم و ذریعہ مقام و راہ نیست
 در نہاد م عشق بانسگر بلند آید بیخستند
 ناقمہ جادو و انم کار من چوں ماہ نیست
 لب فرو بند از نغان در ساز باور و سراق
 عشق تا آہے کشد از جذب خویش آگاہ نیست
 شعری می باش و خاشاکے کہ پیش آید بسوزا
 خاکیاں را در حیرتیم زندگانی راہ نیست

جُزه شامینی بمرغان سر صحبت بگیر
 خیزد بال و پر کتاپر و از تو کوتاه نیست
 کرم شب تاب است شاعر در شبستان وجود
 در پرد باش فروغی گاه هست و گاه نیست
 در غزل اقبال احوال خودی را فاش گفت
 ز آنکه این نو کافر از آئین دیر آگاه نیست

شراب میسکده من زیاد گار جسم است
 نشزده جسم من بشیشه عجم است
 چون موج می تپد آدم بجستجوه وجود
 هنوز تا به کس در میانم عدم است
 بیا که مثل خلیل این طسسم در شکنیم
 که جز تو هر چه درین دیر دیده ام صنم است
 اگر بینه این کائنات در زوی
 نگاه را به تماشا گذاشتن ستم است

غلط خرامی مانیه ز لذتے دارد
 خوشم که منزل مادور و راه خم بجم است
 تنافله که مرار خصیت تماشا داد
 تنافل است و به از انفات و میدم است
 مرا اگر چه به تخت سانه پرورش دادند
 چکیده از لب من آنچه در دل صرم است!

لاله صحرا ایم از طرف خیا بانم برید
 در هواے دشت و کُتار و بیا بانم برید
 رو بهی آموختم از خویش دور افتاده ام
 چساره پردازاں! باغوش نیستانم برید
 در میان سینه حرفی داشتم گم کرده ام
 گم چه پریرم پیش ملائے دبستانم برید
 ساز خاموشم نوائے دیگجے دارم هنوز
 آنکه بازم پرده گرداند پیئے آنم برید

در شب من آفتاب آں کهن دماغی بس است
این چراغ زیر فانوس از شبستانم برید
منکه رمز شهر یاری بد غلامان گفت ام
بندۀ تقصیر و ارم پیش سلطانم برید

سخن تازه زدم کس بر سخن و از رسید
 جلوه خوں گشت و نگاہے بر تماشا ز رسید
 سنگ می باش و درین کار گزشتیشه گذر
 و اے سنگ که صنم گشت و پیمان ز رسید
 کهنه را در شکن و باز به تعمیر خرام
 هر که در ورطه لانا ماند به الا ز رسید
 لے خوش آں جو سے تنگ مایه که از ذوق خودی
 در دل خاک گرفت و پدیریا ز رسید

از کلیجے سبق آموز کہ دانائے فرنگ
جگر بجز رنگا فید و بر سینا نہ رسید
عشق انداز تپیدن ز دل ما آموخت
شیر ماست کہ بر حبت و بر پروا نہ رسید!

عاشق آل نبوت کہ لب گرم فغانے وارد
 عاشق آن است کہ برکت دو جہانے دارد!
 عاشق آن است کہ تعمیر کند عالم خویش
 در سازد بہ جہانے کہ کرانے دارد
 دل بیدار ندادند بہ و انانے نہ سنگ
 این قدر مہت کہ چشم نگرانے دارد
 عشق ناپید و خرد می گزردش صورت مار
 گرچہ در کاسہ زر لعل رولنے دارد
 دُر و من گیر کہ در سیکدہ ناپید انبست
 پیر مردے کہ مے تند و جوانے دارد!

درین چین دل مرغساں زماں زماں دگر است
 بشاخ گل دگر است و باشتیاں دگر است
 بخودنگر! گلہ ہائے جہاں چہ می گوئی
 اگر نگاہ تو دیگر شود جہاں دگر است!
 بہر زمانہ اگر چشم تو نکو نگرد
 طریق میسکہ و شیوہ مغاں دگر است
 بہ میرت افدہ از من و عارسان و گویے
 اگر چہ راہ ہماں است کاروان دگر است!

ما از خداے گم شدہ ایم او بختیوست
 چوں ما نیاز مند و گرفتار آرزوست
 گاہے بر برگِ لاله زوید پیام خویش
 گاہے درونِ سینہ مرغان بہاؤ ہوست
 در زگس آرمید کہ بیسند جمال ما
 چنداں کرشمہ داں کہ نگاہش بہ گفتگوست !
 آپے سحر گئے کہ زند در سراق ما
 بیرون و اندرون ز بروزیرد چار سوست !

ہسنگامہ بست از پیئے دیدارِ خاکے
 نظارہ را بہانہ تماشاے رنگ و بوست
 پنہاں بذرہ ذرہ و نا آشنا ہنوز
 پیداچو ماہتاب و باغوش کاخ و کوست
 درخت کد این ماگسہ زندگی گم است
 ایں گوہرے کہ گم شدہ ماٹیم یا کہ اوست؛

۳۰

خواجه از خونِ رگِ مزدور سازد لیلِ ناب
 از جفاےِ ده خدایاں کشتِ دیقانانِ خراب
 انقلاب !

انقلاب ! اے انقلاب !

شیخِ ستر از رشتہٴ تپِ صدمومن بدام
 کافرانِ سادہ دل را برہمنِ زنا رتاب
 انقلاب !

انقلاب ! اے انقلاب !

میسر و سلطان نزد بازو کعبتین شاہ غسل
جان محکوماں زتن بردند و محکوماں پنجاب!
انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!
واعظ اندر مسجد و نشتر نندا و در مدرسہ
آں بی پیری کودکے این پیر در عمد شباب!
انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!
اے مسلمانان نغان از فتنہ نائے علم و فن
اہرمن اندر جہاں ارزان ویزواں پریاب!
انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!

شوغی باطل نگر! اندر کین حق نشست!
 شہ پر از کوری شیخو نے زند بر آفتاب!
 انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!

در کلیسا ابن مریم را ایدار آویختند!
 مصطفیٰ از کعبہ ہجرت کردہ با ام الکتاب!
 انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!

من دروین شیشہ ہاے عصر حاضر دیدہ ام
 آں چہاں زہرے کہ از منے مارا دوزیج و تاب!
 انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!

پاضعیفان گاہ نیرو سے پلنگان می و ہند
 شمشاد شاید بروں آید ز فانوس حباب!
 انقلاب!

انقلاب! اے انقلاب!

گر چہ جی دانم کہ روز سے بے نقاب آید بروں
 تا نہ پنداری کہ جاں از بیچ و تاب آید بروں
 ضربتے باید کہ جانِ خفتہ بر خیزد ز خاک
 نالہ کے بے زخمہ از تارِ رباب آید بروں
 تاکِ خویش از گریہ بٹے نیم شب سیراب دار
 کز درونِ او شعاعِ آفتاب آید بروں
 ذرہ بے مایہ ترسم کہ ناپیداشوی
 پختہ تر کن خویش را تا آفتاب آید بروں

درگذر از خاک و خود را پیکر خاکی مگیر
 چاک اگر در سینه ریزی ما همتاب آید بروں!
 گر بروی تو حرم خویش را در بسته اند
 سر بنگ آستان زن لعل ناب آید بروں!

۳۲

کشاده روز خوش و ناخوشش زمانه گذر
 ز گلشن و قفس و دام و آستیان گذر
 گرفتسم این که غریبی وره شناس نه
 بکوی دوست بانداز محراب زمانه گذر
 بهر نفس که بر آرمی جساں و گرگوں کن
 درین رباط کسن صورتت زمانه گذر
 اگر عنان تو جبیریل و حرمی گیرند
 کز شمشیر بدل شاں ریزد و بسرانه گذر

۳۳

زندگی در صدفِ خویش گهر ساختن است
 در دلِ شعله‌نورِ رفتن و نگذاختن است
 عشق ازین گنبدِ بسته برون تاختن است
 شیشه‌ماه ز طاقِ فلک انداختن است
 سلطنتِ نقدِ دل و دین ز کفِ انداختن است
 به یکے داد جاساں برون و جان باختن است
 حکمت و فلسفه را ہمتے مروے باید
 تیغِ اندیشہ بروے دو جہاں آختن است
 مذہبِ زندہ دلاں خوابِ پریشانے نیست
 از ہمیں خاکِ جہان و گرے ساختن است !

بروں زین گنبد در بستہ پیدا کردہ ام را ہے
 کہ از اندیشہ بر ترمی پر دآہ سحر گاہے
 تو اے شاہین شہین در چمن کردی ازاں ترسم
 ہواے اوبیال تو دھند پر واز کوتاہے!
 غبار گشتہ ہوا سودہ نتوان زیستن اینجا
 بہ یاد صبح دم در بیچ منشیں بر سر را ہے
 ز جوئے کہکشاں بگذرا ز نیل آسماں بگذر
 ز منزل ول میرد گر چہ باشد منزل ما ہے

اگر زان برق بے پروا درون او تنی گردد
 بچشم کوہ سینا میسر زو با پر کا ہے
 چہاں آداب محفل را نگہ دارندومی سوزند
 مپرس ازما شنید ان نگاہ بر سر را ہے
 پس از من شعر من خوانند و دریا بندومی گویند
 جمانے را و گر گوں کر و یک مرد خود آگا ہے

گنہگارِ غیورم مزد بے خدمت نمی گیرم
 ازاں دامنم کہ بر تقدیر ارباب است تقصیرم
 ز فیض عشق دستی برده ام اندیشم را آنجا
 کہ از ذنبِ لہ چشم مهر عالم تاب می گیرم
 من از صبح نخستین نقش بند موج و گرد ام
 چون بحر آسوده می گردد ز طوفان چاره بر گیرم
 جہاں را پیش ازین صدار آتش ز پر پا کردم
 سکون و عافیت را پاک می سوزم و زیرم

ازاں پیش بتاں رقصیدم و زناں بر بستم
 کہ شیخ شہر مرد با خدا گرو دوز تکفیرم
 زمانے رم کنند از من زمانے با من آمیزند
 دریں صحرائی دانند صیادم کہ پنجیم
 دل بے سوز کم گیب و نصیب از صحبت مرے
 مس تابیدہ آور کہ گیسو در تو اکسیرم

جہاں کو راست از آئینہ دل غافل افتاد است
 دلے چشمے کہ بینا شد نگاہش بول افتاد است
 شب تاریک و راه پیچ پیچ و بے نقیسیں راہی
 دلیل کاروان را مشکل اندر مشکل افتاد است
 رقیب خام سودا مست و عاشق مست و قاصد مست
 کہ حرف دلبراں و ارے چندیں محل افتاد است
 یقین مومنے دارد گمان کافرے دارد
 چه تدبیراے مسلماناں کہ کارم بادل افتاد است

گمے باشد که کارِ ناخدائی می کند طوفان !
 که از طغیان موج کشتیم بر ساحل افتاد است
 نمی دانم که داد این چشم بینا موج دریا را
 گهر در سینه دور یا خزن بر ساحل افتاد است
 نصیبی نیست از سوزِ درونم مرز و بوم را
 زدم آسیر را بر خاکِ صحرا باطل افتاد است
 اگر در دل جهانے تازه داری بروں آور
 که افرنگ از جرات بے پنهان سبل افتاد است !

نہ یابی در جہاں یارے کہ داند و لتوازی را
 بخود گم شونگہ دار آبرو سے عشق بازی را
 من از کار آفسرین و اعظم کہ با این فوق پیدائی
 ز ما پوشیدہ دارد شیوہ ہائے کار سازی را
 کسے این معنی نازک نداند جسزایا ز لہنجبا
 کہ مہر غزنوی انہزوں کند در و ایازی را
 من آل علم و فراست با پر کا ہے نمی گم
 کہ از تیغ و سپر بیگانہ سازد مرد غازی را!

بہر زخمی کہ این کالابگیری سو مند افتد
 بزور بازوے حیدر بدہ ادراکِ رازی را
 اگر یک قطرہ خوں داری اگر مشتِ پیے داری
 بیامن با تو آموزم طبعِ شہبازی را
 اگر این کار را کارِ نفس دانی چہ نادانی !
 دمِ شمشیر اندر سینہ باید نے تو ازی را !

۳۸

علمے کہ تو آموزی شتاق نگاہے نیست
 وماندہ رہے ہست آوارہ راہے نیست
 آدم کہ خمیر نقش جہاں ریزد
 بالذت آہے ہست بے لذت آہے نیست!
 ہرچند کہ عشق اور آوارہ راہے کرد
 داغے کہ جگر سوز دور سینہ ماہے نیست
 من چشم نہ بردارم از روی نگارنیش
 اس مست تعنافل را توفیق نگاہے نیست!
 اقبال قبا پشد در کار جہاں کوشد
 دریاب کہ درویشی با دلق و کلاہے نیست!

۳۹

چو غور شید سحر پیدا نکا ہے می تو ان کردن
 ہمیں خاکِ سیر را جلوہ گاہ ہے می تو ان کردن
 نگاہِ خویش را از نوکِ سوزن تیز تر گراں
 چو چہرہ در دل آئینہ را ہے می تو ان کردن
 درین گلشن کہ بر مرغِ چمن راہِ نغان تنگ است
 بانداز کشتو و غنچہ آہ ہے می تو ان کردن
 نہ این عالمِ حجاب اورا نہ آں عالمِ نقاب اورا
 اگر تائبِ نظرِ درامی نکا ہے می تو ان کردن
 تو در زیرِ درختاں مچو طفلانِ آشیانِ نبی
 بہ پرواز آ کہ صیدِ مہر و ما ہے می تو ان کردن

۴۰

کشیدی باوہ با در صحبت بیگانہ پے در پے!
 بنور دیگران افروختی پیمیا نہ پے در پے!
 نہ دست ساتی خاور دو جام ارغوان در کش
 کہ از خاک تو خیز و نالہ متانہ پے در پے
 دلے کو از تب و تاب تمنی آشنا گرد
 زندہ بر سہلہ خود را صورت پرانہ پے در پے
 ز اشک صبحکا ہی زندگی را برگ و ساز آور
 شود کشت تو دیراں تانہ ریزی دانہ پے در پے
 بگرداں جام و از ہنگامہ افرنگ کمتر گوے
 ہزاراں کارواں بگذشت ازیں میرانہ پے در پے!

۴۱

عشق اندر بستجو افتاد و آدم حاصل است
 جسلوہ او آشکار از پردہ آب و گل است
 آفتاب و ماہ و انجم می توان دادن ز دوست
 در بہائے آن کعبت خاک کے کہ دارائے دل است

۲۲

بیا که خاوریای نقش تازه بستند
 وگر مرد بطواف بته که بشکستند
 چه بسوه ایست که دلما یلذت نگه
 ز خاک راه مشال شماره بر بستند
 کجاست منزل تورانیان شهر آشوب
 که سیندها سے خود از تیزی نفس خستند
 تو هم بدرق خودی رس که صاحبان طریق
 بریده از هم عالم بخویش پیوستند

بچشم مرده دانا کائنات زندانی است
 دو جام باد کشیدند از جہاں دستند
 عنایم ہمت بیدار آں سوارانم
 ستارہ را بستن سفتہ درگرہ بستند
 فرشتہ را در آں نہ صبت سجد و کجاست
 کہ نوریاں بتماشاے خاکیاں مستند

۴۳

عشق را نازم کہ بودش را غم نابود نے
 کف را ز تار دار حاضر و موجود نے
 عشق اگر نہاں دید از جان شیریں ہم گذر
 عشق محبوب است و مقصود است دجاں مقصود نے
 کافر را پختہ تر سازد شکستِ سومناں
 گرمی بخت نہ بے ہنگامہ محمود نے
 مسجد دے خانہ و دیر و کلیسا و کنشت
 صد فسوں از بہر دل بستند و دل خوشنود نے!

نغمہ پر دازمی زجوسے کوہ سار آخوتسم
 درگستاں بودہ ام یک نالہ درد آلودنے
 پیش من آئی؛ دم سرد سے دل گرمے بیار
 جنبش اندر تست اندر نغمہ داؤد نے
 عیب من کم جوے واز جام عیار خویش گیر
 لذت تلخاب من بے جان عنسم فرسودنے

۴۴

بردل بے تاب من ساقی مے نابے زند
 کیمیا ساز است و اکسیرے پیمایے زند
 من نہ دالم نوریانار است اندر سینہ ام
 این قدر دالم بیاض او بہ ہمتا بے زند
 بردل من فطرت خاموش می آرد ہجوم
 ساز از ذوق نوا خود را بمضربا بے زند
 غم مخور ناداں کہ گردوں در بیابان کم آب
 چشمہ ہا وارو کہ شبنو نے سیلابے زند
 اے کہ نوشم خوردہ از تیزی نیشم مرنج
 نیش ہم باید کہ آدم رارگ خوابے زند

۴۵

نوزغ خاکیں از لوریاں زلف در رخ دور نے ا
 زمین از کرتب بریا گردوں شود رو نے ا
 خیال اگر اورا پرورش داد طوطا نارسا
 ذکر دلت چہ بیگول بیرون شود رو نے
 یکی در منہی آوم گرم از من چہ ہی پر ہی
 ہوز اندر طبیعت ہی غلہ موزوں شود رو نے
 چنان موزوں شود این پیش پا اتا وہ منہو نے
 کریزدان اول اتا تیرا پر خوں شود رو نے

۴۶

ز رسم و راه شریعت نکرده ام تحقیق
 جز اینکه منکر عشق است کافر و زندیق!
 معتادم آدم خاکی نهاد در یابند
 مساندران حرم را حنود و بد تو فیق
 من از طریق نرپ رسم رفیق می جویم
 که گفته اند نخستین رفیق و باز طریق
 کند تلافی ذوق آن چنان حکیم فرنگ
 سرخ باده منزول ترکند بهجام عقیق

ہزار بار نکوتر متاع بے بصری
 زدانشی کہ دل اور انہی کند تصدیق
 بی بیچ و تاب حسد گرچہ لذت دگر است
 یقین سادہ دلاں بہ زنگتہ ہاے دقیق
 کلام و فلسفہ از لوج دل منور شستم
 ضمیر خویش کشادم بہ نشتر تحقیق
 ز آستانہ سلطان کستارہ می گیرم
 ز کامرہ کہ پرستم خدا سے بے توفیق!

از همه کس کناره گیر صحبت آشنا طلب
 هم ز خدا خودی طلب هم ز خودی خدا طلب
 از غلتش که ستم کار نمی شود تمام
 عقل و دل و نگاه را جلوه جدا جدا طلب
 عشق بس کشیدن است نشیسته کائنات را
 جام جهان نما موجود است جهان کشتا طلب
 راه روان برهنه پاره تمام خار زار
 تابه مقام خودرسی را حله از رضا طلب!

چون به کمال می رسد فقر دلیل خسروی است
 مسند کیتبسا در ادرتت بوریا طلب
 پیشش نگر که زندگی راه بعالمی برد
 از سر آنچه بود و رفت در گذر آنها طلب
 ضربت روزگار اگر ناله چو ناله دهر ترا
 یاده من ز کف بنه چاره ز مومیا طلب

بینی جہاں را خود را نہ بینی
 تا چند ناواں غافل نشینی؟
 نورت یگی نثر با بر افروز
 دست کلیمی در آستینی!
 بیرون قدم نہ از دور آفاق
 تو پیش ازینی تو پیش ازینی!
 از مرگ ترسی اے زندہ جاوید؟
 مرگ است صید تو درستی
 جانے کہ بخشند دیگر بگیرند
 آدم بمیرد از بے نفیسی

صوت گرمی را از من بیاموز

شاید کہ خود را باز آفرینی!

من ایچ نمی ترسم از حادثه شب ها
 شبها که سحر گرد و از گردش کوکب ها
 شناخت مقام خویش افتاد بدام خویش
 عشق که نمود خواست از شورش یارب ها
 آہ کہ ز دل خیزد از بهر جگر سوزی است
 در سینه شکن اورا آلوده مکن لب ها
 در میکده باقی نیست از ساقی فطرت خواه
 آن نے کہ نمی بخشد در شیشه مشرب ها
 آسودہ نمی گردد آن دل کہ گسست از دوست
 باقرات مسجد با بادانش مکتب ها

۵۰

تو کیستی؟ ز کجائی؟ که آسمان کی بود
 هزار چشم بر او تو از ستاره کشتو و
 چه گویمت که چه بودی چه کرده چه شدی
 که خون کند جگرم را ایازمی محسودا
 تو آن نه که مصیبت از کشتن می کرد
 شراب صوفی و شاعر ترا ز خویش ربود
 فرنگ اگر چه زانکار تو گره بختاد
 بجز رعد دیگر نشسته ترا فرود

سخن ز نام و میسزاں در از تر گفتی
 بحیث تم که نه بینی قیامت موجود
 خوشا کس که حرم را درون سپینه شناخت
 دے پدید و گذشت از مقام گفت و شنود
 ازاں بکتاب و میخانه اعتبارم نیست
 کہ حجره نمبرم بر در جہیں فرسود!

۵۱

دیدارِ شوق کہ دردِ آشناست خاکِ آنجا
 بذرہ ذرہ تو اں دید جانِ پاکِ آنجا
 مے معنائہ ز مرغ زادگان نمی گیرند
 نگاہِ می شکند شیشہ ہائے تاکِ آنجا!
 پر ضبطِ جوش جنوں کوش در مقامِ نیاز
 ہوشِ باش و مرو باقبائے پاکِ آنجا!

مئے دیرینہ و معشوق جو ال چیزے نیست
 پیش صاحب نظران جو درجاں چیزے نیست
 ہرچہ از محکم و پائندہ شناسی، گذر و
 کوہ و صحرا و بیرو و کراں چیزے نیست
 دانش مغربیاں، فلسفہ مشرقیاں
 ہنرستانہ و درطوفِ بتاں چیزے نیست
 از خود اندیش و ازین بادیر تر ساں گذر
 کہ تو ہستی و وجود و جہاں چیزے نیست
 در طریقتے کہ بنوکِ قرہ کا ویدم من
 منزل و قافلہ در یک رواں چیزے نیست!

۵۳

قلم در آن که به تسخیر آب و گل کوشند
 ز شاه باج ستانند و حشر قه می پوشند
 بجلوت اندو کمند که به مهر و ماه چسبند
 بخلوت اندو زمان و مکان در آغوشند
 بر روز بزم سراپا چو پریشان و سریر
 بر روز رزم خود آگاه و متن فراموشند
 نظارم تازه بچرخ دورنگ می بخشند
 ستاره های کهن را جنازه بردوشند

زمانه از رُخِ مندا کتود بند نقاب
معاشران همه سرمست با ده دوشند
بلب رسید مرا آن سخن که نتوان گفت
بچیر تم که فقیهان شهر خاموشند!

۵۴

دو دستہ تیغیم و گر دوں برہنہ ساخت مرا
 فساں کشید و بروے زمانہ آخت مرا
 من آن جهان خیمالم کہ فطرت ازلی
 جهان بلبل و گل را شکست ساخت مرا
 مٹے جوان کہ پی پیانہ تو می ریزم
 ز راوتھے است کہ جام و سبو گداخت مرا
 نفس بہ سینہ گدازم کہ طائر حرم
 تو اں ز گرمی آواز من شناخت مرا
 شکست کشتی اوراک مرشدان کمن
 خوشاکے کہ بدریا سفینہ ساخت مرا

۵۵

مثل شہ زہ راتن بہت پیدن دم
 تن بہت پیدن دم بال پیدن دم
 سوز نوایم نگر! ریزہ المساس را
 قطرہ شبنم کف خوسے چکیدن دم
 چون ز دست ام نمود نغمہ شیریں زم
 نیم شبهاں صبح را میل و میدن دم
 یوسف گم گشت تیرا باز کشودم نقاب
 تا بہ تنک مایگان ذوق خریدن دم
 عشق شکیب آزما خاک ز خود رفتہ را
 چشم ترے داد و من لذت دیدن دم

خودی را مردم آ میزی دلیل نارسائی ما
 تو اسے درد آشنا بیگانه شو از آشنائی ما!
 بدرگاہ سلاطین تا کجا این چہرہ سائی ما
 بیاموز از خدایے خویش ناز کبیر یائی ما!
 محبت از جوانمردی بجسے می رسد رونے
 کہ الفت از نگاہش کار و بار دلربائی ما!
 چنان پیش حریم او کشیدم نعمتے دروے
 کہ وادم محرمان را لذت سوز جدائی ما!

ازاں بر خویش می بالم که چشم مشتری کور است
 متاع عشق تا سرسوده ماند از کم روانی ما
 بیابر لاله پاکو بیسم و بے باکاندے نوشیم
 که عاشق را بجل کردند خون پارسانی ما
 بروں آ از مسلمانان گریز اندر مسلمانان
 مسلمانان رو دادارند کافر ما جراتی ما!

۵۶

چو سیرای لاله سوزم در خیا بان شما
 ای جوانان عجم جان من و جان شما!
 غوطه نازد در ضمیر زندگی اندیشه ام
 تا بدست آورده ام انکار پنهان شما
 هر چه دیدم نگاهم برتر از پردی گذشت
 ریختم طرح حرم در کافرستان شما!
 تا شنانش تیزتر گردد فرو چپیدمش
 شعله اشفته بود اندر بیابان شما

منکر نگینم کند نذر تندی درستان شرق
 پاره عسلی که دارم از بدستان شمشا
 می رسد من که زنجیر عنایان بشکند
 دیده ام از روزن دیوار زندان شمشا
 حلقه گردن زیندای پیکران آب و گل
 آتش در سینه دارم از نیاگان شمشا!

۵۸

دم مرا صفت باد نسو درین کردند
 گیاه راز نسو شکم چو یا سمین کردند
 نمود لاله صحرا نشین ز خون نام
 چنانکه باره عسل بسا نگین کردند
 بلند بال چپ نام که بر سپر برین
 هزار بار مرا فوریاں کسین کردند
 فریغ آوم خاک ز تازه کاری هاست
 مدو شماره کند آنچه پیش ازین کردند

چراغ خویش بر آنست و ختم که دست کلیم
 درین زمانه نساں ویر استیجی کردند
 در آن سجده بیاری ز حسروان مطلب
 که روز فتنه نیاگان ما پیش کردند

گذرا ز آنکه ندیدست و جز خیر ندید
 سخن دراز کند لذت نظر ندید
 شنیده ام سخن شاعر و فقیه و حکیم
 اگر چنانچه بلبل است برگ و برندید
 تجلی که برو پیرو دیر می نازد
 هزار شب دهد و تاب یک سخنند
 هم از حسد آنگه دارم که بر زبان نرسد
 متاع دل برد و یوسفی بر بندید
 نه در حرم نه به بتخانه یا بم آن ساقی
 که شعله شعله به بخشد شرابش ز بندید

۶۰

دریں صحیحہ گذار افتاد شاید کاروانے را
 پس از مدت شنیدم نغمہ ہائے ساربانے را
 اگر یک یوسف از زندان فرعونے بروں آید
 بغارت می توان دادن متاع کاروانے را!

تزاناداں امید غم گساری با ز افرتنگ است؟
 دل شاپیں نسوزد بہر آں مرغے کہ در چنگ است
 پیشیاں شواگر لعلے ز میراثِ پدر غواہی
 کجا عیشِ برون آوردن لعلے کہ در سنگ است
 سخن از بود و نابلودِ جہاں با من چه می گوئی
 من این دامنم کہ من مستم ندانم این چه نیرنگ است
 درین میخانہ ہر مینا ز بیسم محتسب لرزد
 مگر یک شیشہ عاشق کہ از مے لرزہ برنگ است

خوردی را پرده می گوئی؛ بگو! من با تو این گویم
 مزن این پرده را چاکه که در امان نکتگ است
 کمن شاخته که زیر سایه او پر بر آوردی
 چو برش ریخت از دایه آفتاب بر دشتن ننگ است
 غزل آن گو که فطرت ساز خود را پرده گرداند
 چو آید زان غزل خوانی که با فطرت هم آهنگ است

بگذر از حسنا و افسونی، افراگ مشو
 کہ نیک ز دج سے این ہر دیرینہ و نو
 چوں پر گاہ کہ درر بگذر باد افتاد
 رفت اسکندر و دارا و قیسا و خسرو
 زندگی انجمن آرا و نگہدار خود است
 اے کہ در قافلہ بے ہمہ شو با ہمہ رو
 تو فرزندہ تر از مسر منیر آمدہ
 آنچنان زی کہ بہر زرہ رسانی پر تو

آس گنبنے کہ تو با اہر منساں باختم
 ہم جبریل امینے متواں کرد گرو
 از تنک جامی نامیس کہ رسواگر دید
 شیشہ گیر و حکیمانہ بیا شام دبرو

جہان رنگ و بو پیدا تو می گوئی کہ راز است این
 یکے خود را بتارش زن کہ تو مضراب ساز است این
 نگاہ جلوہ بدست از صفای جلوہ می لغزد
 تو می گوئی حجاب است این نقاب است این مجاز است این!
 بیاد کش طناب پرده ہائے نیلگونش را
 کہ مثل شعلہ عریاں بزنگاہ پاک باز است این
 مرا این خاکدان من ز فردوس بریں خوشتر
 مقام ذوق و شوق است این حیم نو و ساز است این!
 زمانے گم کنم خود را زمانے گم کنم اورا
 زمانے ہر دورا یا ہم! چہ راز است این! چہ راز است این!

۶۴

از داغِ سبِقِ او در دل چمنے دارم
 اے لاله صحرائی با تو سخنے دارم
 این آہِ جگر سوزے در خلوتِ صحراب
 لیکن چه کنم کارے با این سخنے دارم!

بہ نگاہ آشنائی چو درون لاله دیدم
 ہمہ ذوق و شوق دیدم ہمہ آہ و غم دیدم
 بہ بلبند و سیت عالم تپش حیات پیدا
 چہ دمن چہ تل چہ صحرایم این غزالہ دیدم !
 نہ بہ ماست زندگانی ! نہ ز ماست زندگانی !
 ہمہ جااست زندگانی ! از کجااست زندگانی !

این ہم جانے آں ہم جانے این بکیرانے آں بکیرانے!
 ہر دو خیائے ہر دو گمانے از شعلہ من موج و خانے!
 این یک دوانے آں یک دوانے من جاوانے من جاوانے!
 این کم عیارے آں کم عیارے من پاک جانے نقد روانے!
 اینجا مقامے آںجا مقامے اینجا زمانے آںجا زمانے
 اینجا چہ کارم آںجا چہ کارم آہے فغانے آہے فغانے
 این رہن من آں رہن من اینجا زیانے آںجا زیانے

ہر دو فرد زم ہر دو بسوزم
 این آشیانے آں آشیانے!

بهار آمد تگه می غلط اندر آتش لاله
 هزاران ناله خیزد از دل پر کاله پر کاله!
 قشای یک جرعه بر خاک چمن از بادۀ لعل
 که از بیم خستراں بیگانه روید نرگس و لاله
 جهان رنگ بودانی و لے دل چیست می دانی؟
 مے کز حلقه آفاق سازد گرد خود هاله!

صوت گرے کہ پیکر روز و شب آفرید
از نقش این و آن بہ تماشاے خود رسید
صوفی ابروں زبنگہ تار یک پا بند
فطرت متاع خویش بسوداگری کشید
صبح و ستارہ و شفق و ماہ و آفتاب
بے پردہ جلوہ مانگاہے تو ان خرید

باز این عالم دیرینہ جوانی بائست
 برگ کا ہش صفت کو گراں می بائست
 کیف خاک کے کہ بجگاہ ہمسہاں پیدا کرد
 در ضمیرش جگر آلودہ فناں می بائست
 این مرد مسر کہن راہ بگسارے نہ برند
 انجسم تازہ تعمیرت جہاں می بائست
 ہر نگارے کہ مرا پیش سر می آید
 خوش بگسارے است و در نزاراں می بائست
 گفت بزواں کہ چنیں است دو گر ہیج مگو
 گفت آدم کہ چنیں است و چناں می بائست!

۷۰

لاله این گلستان و ابرغ تمنای نداشت
 ز گس طناز او چشم تماشا نداشت
 خاک را موج نفس بود و لے پیدا نبود
 زندگانی کاروانے بود و کالای نداشت
 روزگار از لای و ہویے میکشاں بیگانہ
 بادہ در میناشس بود و بادہ پیے نداشت
 برق سینا شکوہ سنج از بے زبانی لای شوق
 بیچکس در وادی امین تقاضای نداشت
 عشق از نسر بادیر یا ہنگامہ با تعمیر کرد
 ورنہ این بزم خموشاں ہیچ غوغای نداشت

ہنگامہ را کہ ببت دریں دیر ویر پائے
 ز تار بیان او ہمہ نالندہ ہم چو ناسا
 در بنگہ فقیر و بکاشت ازند امیر
 عنما کہ پشت را بچوانی کند و تائے
 در ماں کجا کہ در و بدر ماں فزوں شود
 دانش تمام جید و نیزنگ و سیمیاے
 بے زور سبیل کشتی آدم نمی رود
 ہر دل ہزار عربدہ دانو بہ ناخداے

از من حکایتِ سفرِ زندگی پیرِ س
 در ساختم بدرد و گذشتم غزلِ سراس
 امیختم نفسِ نسیمِ سحر گوی!
 گشتم دریں حین بہ گلاں ناناوہ پائے
 از کاخ و کوجد او پریشاں بجایِ د کوے
 کردم بچشمِ ماہ تماشاے این سراس!

۶۲

اے لالے چراغِ کستانِ و باغ و راغ
 درمن نگر کہ می و جسم از زندگی سراغ
 مارنگ شوخ و بوسے پیشیدہ سیم
 مائیم آنچہ می رود اندر دل و دماغ
 مستی زباوہ می رسد و از ایام نیست
 ہرچند بادہ را نتوان خورد بے ایام
 داغے بسینہ سوز کہ اندر شب وجود
 خود را شناختن نتوان جز بایں چراغ
 اے موجِ شعلہ سینہ ببا و صبا کشاے
 شبنمِ موج کہ می دہد از سوختن سراغ!

۶۳

من بندہ آزادم عشق است امام من
 عشق است امام من عقل است غلام من
 ہنگامہ این محفل از گردش جام من
 این کوکب شام من این ماہِ شام من
 جاں در عدم آسودہ بے ذوق تما بود
 ستانہ نواہا زود در حلقہ دایم من
 اے عالم رنگ و بو این صحبت ما تا چند
 مرگ است دوام تو عشق است دوام من!
 پیدایضمیرم او پنہاں بضمیرم او
 این است مقام او در یاب مقام من!

۷۴

کم سخن غنچہ کہ در پردہ دل رازے داشت
 در ہجوم گل و ریحاں غنیمت مسکے داشت
 حرمے خواست ز مرغ چمن و باد بہار
 تکیہ بر صحبت آں کرد کہ پروازے داشت

۷۵

خود را کتم سجودے دیرو صرم منسانده
 این در عرب منسانده آن در عجم منسانده
 در برگ لاله و گل آن رنگ و نم منسانده
 در ناله ہائے مرغاں آن زیر دم منسانده
 در کار گاہ گیتی نقش نوی نہ بینم
 شاید کہ نقش دیگر اندر عدم منسانده
 سیارہ ہائے گردوں بے ذوق انقلابے
 شاید کہ روز و شب را توفیق رم منسانده

بے منزل آرمیدند پا از طلب کشیدند
 شاید که خاکیاں را در سینه دم نمانده
 یا در بیاض امکاں یک برگ ساوه نیست
 یا خامه قضا را تا ب رخم نمانده !

وكلت
عروس را حید

بہ سوا دیدہ تو نظر آفسریہ ام من
 چمیب تو جانے دگر آفسریہ ام من
 ہمہ خاواں بجا بے کہ نہاں ز چشم انجم
 بہ سرد زندگانی سحر آفسریہ ام من!

دکتر آرزو
گلشن جدید

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تمہیں

زبانِ خاور آں سوزِ کین رفت و مش و اماند و جانِ ارزقن رفت

چو تصویریے کہ بے تارِ نفسِ زلیت نمی داند کہ ذوقِ زندگی چسبیت

دش از مدعا میب گمانہ گردید نئے او از نوا میب گمانہ گردید

بطرِ نزدیک از مقصود گفتیم جوابِ نامہ محمود گفتیم

ز عہد شیخ تا این روزگارے نزد مرے بجان ماشرارے
 کفن در بر بجا کے آرمیدیم دلے یک فتنہ محبت ندیدیم
 گذشت از پیش آن دانائے تبریز قیامت ہا کہ بست از کشت چنگیز
 نگاہم انقلابے دیگرے دید طلوع آفتابے دیگرے دید
 کشودم از رخ معنی نقابے بدست ذرہ داوم آفتابے
 نپنداری کہ من بے بادہستم مثال شاعران افسانہستم
 نہ بینی خیر از آن مرد فردوست کہ بر من تہمت شعرو سخن بست
 بکوے دلبران کارے ندارم دل زائے غم یاے ندارم
 نہ خاک من غبار رہ گزارے نہ در خاکم دل بے اختیارے
 بجزریل امیں ہم داستانم قریب مقاصد و درباں ندانم
 مرا با فخر سامان کلیم است فرشتا ہنشی زیر کلیم است
 اگر خاکم بصرے نہ گنجم اگر آہم بدریاے گنجم

دل سنگ از زجاج من بر رزیم افکار من ساحل نہ در زد
 نہاں تقدیر با در پرودہ من قیامت ہا بخل پروردہ من
 دے در خویش تن خلوت گزیدیم جہانے لازوالے آفسریدیم

”مرازیں شاعری خود عار ناید

کہ در صد قرن یک عطار ناید“

بجانم دزم مرگ و زندگانی است نکاہم بر حیات جاودانی است
 زجاں خاک ترا بیگانہ دیدم باندام توجہان خود میدم
 ازاں ناکے کہ دارم داغ و غم شہ خود را بیفروز از چہ پر غم
 بخاک من دے چوں دانہ کشتند بطوح من خط دیگر نوشتند
 مرا ذوق خودی چوں انگبین است چہ گویم واردات من ہمیں است

نخستیں کیفیت اورا آزمودم

دگر بر خاوراں قسمت نمودم

اگر این نامہ را جب سیریل خواند
 چو گرد آں نور تاب از خود فشانند
 بنالد از مقام منسزل خویش
 پیرزواں گوید از حال دل خویش
 بدستجلی را چپناں عرباں نخواہم
 نخواہم جز سہم پنہاں نخواہم
 گذشتم از وصال جاودانے
 کہ بینم لذت آہ و نغانے

مرانا زونیا ز آدے وہ

بجان من گدا ز آدے وہ

سوال

نخست از فکر خویشم در تیسر
 چه چیز است آنکہ گویندش کس
 کہ این منکر ما را بشرطِ راه است
 چرا کہ طاعت و گما ہے گنہ است

جواب

درون سینہ آدم چہ نور است! چہ نور است این کہ غیبِ او حضور است!
 من اور اثابتِ سیارہ دیدم! من اور نور دیدم نادر دیدم!
 گئے تارش ز برہان و دلیل است گئے نورش ز جانِ جبرئیل است!

چہ نورے جل فروزے سینہ تلبے
 یزیدو باشعاش آفتابے
 بخاک آلودہ و پاک از مکان است
 یزید روز و شب پاک از زمان است
 شمار روزگارش از نفس نیست
 چنین جویندہ یا بندہ کس نیست
 گئے و ماندہ وسائل مقامش
 گئے دریائے پے پایاں بجامش
 ہمیں دریا ہمیں چو پ کلیم است
 کہ ازوے سینہ دریا درونیم است
 غزالے مرغزارش آسمانے
 خورد آبے ز جوے ککشانے
 زمین و آسماں اورا مقامے
 میان کارواں تنہا خرامے
 ز احوالش جہان ظلمت و نور
 صدائے صو و مرگ و جنت و حور
 از دابلیس و آدم را مہرے
 از دابلیس و آدم را کثوے
 نگہ از جلوہ ادنا تکلیب است
 تجلی تائے اویزداں فریب است
 پچشمے غلوت خود را بہ بیسند
 پچشمے جلوت خود را بہ بیسند
 اگر یک چشم بر بندو گناہے است
 اگر باہر دو بیند شرط راہے است

نوجوے خویش بجرے آفریند گھر گردیدہ قعر خود نشیند
 ہماں دم صورت دیگر پذیرد شود خواص خود را با زگیں سرد
 درو گامہ نائے بے خروش است درونک صدابے چشم و گوش است

درون شیشہ اور روزگار است

ولے بر ما بتدریج آشکار است

حیات ازوے براندازد کنسے شود صیاد و ہر سپت و بلنسے
 ازو خود را یہ بند خود در آرد گلوے ماسوارا ہم قشارد
 دو عالم می شود رونے شکارش فتد اندر کمند تا بدارش
 اگر این ہر دو عالم را یکبیری ہم آفاق میرد تو نہ میری !
 منہ یاد در بیابان طلب سست نختیں گیر آں عالم کہ در تست
 اگر زیری ز خود گبیری نہ بشو خدا خواہی؟ بخود نزدیک تر شو
 بہ تسخیر خود افتادی اگر طاق ترا آساں شود تسخیر آفاق !

خنک روزی که گیری این جهان را شکافی سیند نه آسمان را
 گذارد ماه پیش تو سجودے بر پیچی کفن از موج دودے
 دریں دیر کس آزاد باشی بتان را بر سر او خود تراشی
 بکف برودن جهان چار سورا مقام نور و صوت مرنگ و بورا
 فزوش کم کم ادبیش کردن دگر گون به مراد خویش کردن
 برنج و راحت اودل لبستن طسبم نه سپهر او شکستن
 فرورفتن چو پیکان در ضمیرش ندان گندم خود با شعیرش

شکوه خسروی این است این است

همین ملک است کو تو ام بدین است!

سوال

چچ بچر است این کہ علمش ساحل آمد
ز قعر او چہ گوہر حاصل آمد

جواب

حیات پر نفس بحر روانے شعور و آگہی اور اکرا نے
چہ دریائے کثرت و موجد ار است ہزاراں کوہ و صحرا بر کنار است
میرس از موج ہائے بقیار است کہ ہر موجش برون حبت از کنارش

گذشت از بحر و صحرا رانے داد نگہ را لذتِ کیفیتِ کسے داد
 ہر آں چیزے کہ آید در حضورش منور گردد از فیضِ شعورش
 بخلوتِ مست و صحبتِ ناپذیرت دلے ہر شے زورش مستیبر است
 نخستیں می نماید ستیبرش کند آخر بآئینے اسیرش
 شعورش با جہاں نزدیکتہ کرد جہاں اور از رازِ او خبر کرد
 خرد بنید نقاب از رخ کشودش ولیکن نطقِ عریاں تر نمودش

گلخند اندرین دیر مکانات

جہاں اور انقائے از مقامات!

بروں از خویش می بینی جہاں را درود شمت و بیم و صحرا و کاں را
 جہاں رنگ و بو گلدستہ ما ز ما آزاد و بیم و ابستہ ما
 خودی اور ایک تارنگہ بست زمین و آسمان و مہر و مہ بست
 دل مارا باو پوشیدہ را ہے است کہ ہر سوجد ممنون نگاہے است

گراور کس نہ بیند زار گردد اگر بیدیم و کسار گردد

جہاں افزہی از دیدن ما نہایش رستہ از بالیدن ما

حدیث ناظر و منظور رازے است دل ہرزہ در عرض نیازے است

تو اے شاہد مرا شہو گرداں ز فیض یک نظر موجود گرداں

کمال ذات شئی موجود بودن بلے شاہدے مشہود بودن

زواش در حضور ما نبودن منور از شعور ما نبودن

جہاں غیر از تجلی ہاے مائیت کہ بے ماجلوہ نور و صدائیت

تو ہم از صحبتش یاری طلب کن نگہ را از خم و پیش لب کن

یقین میداں کہ شیران نیکاری

دریں رہ خواستند از مور یاری

بیاریہاے اواز خود خبر گیر تو جبیر الی امینی بال پر گیر

پس یاری کشا چشم خرد را کہ در یابی نماشاے احد را

نصیبِ دزد بوسه پیرهن گیر به کنگان نغمت از مهر دین گیر
 خودی صیاد و نخچیرش مه و مهر اسیر بندتد پیرش مه و مهر
 چو آتش خویش را اندر جانان!
 بشخون بر مکان و لامکان زن!

سوال

وصال ممکن و واجب بہم چیست؟
حدیث قرب و بعد و پیش و کم چیست؟

جواب

سہ پہلو ایں جہان چون چنڈا است	خرد کیف و کم اور اکند است
جہان طوسی و اقلیدس است ایں	چے عقل زمین فرسایس است ایں
زمانش ہم مکانش اعتباری است	زمین و آسمانش اعتباری است
کمان رازہ کن و آماج دریاب	زحر فم نکتہ مسراج دریاب
موج مطلق دریں دیر مکانات	کہ مطلق نیست جز نور السموات

حقیقت لازوال و لامکان است	مگوگیر که عالم بی کران است
کران او درون است و برون نیست	درویش سیت بلام کم فزون نیست
درویش خالی از بالا و زیر است	ولی برون او وسعت پذیر است
ابدا عقل ماناس از کار است	یکی از گیر و دار او بنزار است
چون لنگ است او سکون را دوست دارد	نمیند مغز و دل بر پوست دارد
حقیقت را چون ما صد پاره کردیم	تمیز ثابت و سیاره کردیم
خرد در لامکان طرح مکان بست	چون تانگ زان را بر میاں بست
زماں را در ضمیر خود ندیدم	مه و سال و شب و روز آفریدیم
مه و سالت نمی آرد بیک جو	بحرف گم بشتن غوطه زن شو

بگذردس از سر هم گام بر خیز

تو خود را در ضمیر خود فرو ریز

تن و جان او تا گفتن کلام است تن و جان او تا دیدن حرام است

بجاں پوشیدہ رمز کائنات است بدن عالی از احوال حیات است
 عروسِ معنی از صوتِ خنابست نمودِ خویش را پیرایہ با بست
 حقیقتِ رے خود را پرہ با است
 کہ اور لذتے در انکشان است

بدنِ رانا فرنگ از جاں جدا دید نگاہش ملکِ دینِ رام و و تا دید
 کلیسا سبچہ پطرس شمارد کہ او با حاکمی کارے ندارد
 بکارِ حاکمی کروفتے ہیں تن بے جانِ جان بے تنے ہیں
 خورد را بادلِ خود، سفر کن یکے بر ملتِ ترکاں نظر کن
 بر تقلیدِ فرنگ از خود میسند
 میان ملکِ دینِ رطلے ندیدند

یکی را آل چناں صد پارہ دیدیم عدد و ہر شمارش آسہ دیدیم
 کسں دیرے کہ بینی مشیتِ خاں است؟ دے از سرگدہ مشیتِ ذاتِ پاک است!

حکیمان مرده را صوت نگاراند! دید موسی دم عیسی ندارند!
 درین حکمت لم چیزے ندید است بر اے حکمت دیگر تپید است
 من این گویم جهان من انقلاب است دروش نژده و در پیچ و تاب است
 ز اعداد و شمار خویش بگذر یکے در خود نظر کن پیش بگذر
 در آن عالم که جزو از کل فزون است قیاس را ز می مطوسی جنون است
 زمانے با ارسطو آشنا باش مے با سار بیکین هم نوا باش
 ولیکن از مقام شان گذر کن مشو گم اندرین منزل سفر کن
 با آن عقلے که داند پیش و کم را شناسد اندون کان ویم را
 جهان چند و چون ز بر نگیس کن بگردوں ماه و پرویں را کیس کن
 ولیکن حکمت دیگر بیاموز زهاں خود را ازین کیر شب و روز

مقام تو بردوں از روزگار است

طلب کن آن ہمیں کوبے بسیار است!

سوال (۴)

قدیم و محدث از هم چون جدا شد
 که این عالم شد آن دیگر خدا شد
 اگر معروف و عارف ذات یک است
 چه سودا در سیر این مشت خاک است؟

جواب

خودی را زندگی ایجا و غیر است فراق عارف و معروف خیر است
 قدیم و محدث ما از شما است شمار ما طلسم روزگار است
 دماوم دوش و فردا می شماریم بهت بود و باشد کار و اریم

از خود را بریدن فطرتِ ماست	پتیدن تا رسیدن فطرتِ ماست
نه مار اور فراقِ او عیار سے	نه اور ابے وصالِ ما قرار سے
نه ابے مانہ ابے او بچہ حال است!	فراقِ ما فراقِ اندر وصال است!
جدائی خاک را بچند نکا ہے	دہ ہر ماہ کو ہے بجا ہے
جدائی عشق را آئینہ دار است	جدائی عاشقان را سازگار است
اگر مازندہ ایم از در مندی است	وگر پائندہ ایم از در مندی است
من او چسبیت با سر را الہی است!	من او پر دوام ما گو اہی است!
جلوت ہم بجلوتِ نور ذات است	میان انجمن بودن حیات است
محبت دیدہ در بے انجمن نیست	محبت خود نگری بے انجمن نیست
بر بزم ما تجلی ہاست بسگر	جہاں ناپید و او پید است بسگر
درو دیوار و شہر کلخ و کو نیست	کہ اینجا ہیکس جز ما و او نیست
گئے خود را ز ما بیگانہ سازد	گئے ما را چو ساز سے می نوازد

گئے از سنگ تصویرش تراشیم گئے نا پیدہ برے سجدہ پاشیم

گئے ہر پردہ فطرت در پیدیم! جمال یاربے باکانہ دیدیم

چہ سود اور سر این مشت خاک است؟ ازیں سود اوروش تا بناک است

چہ خوش سودا کہ نالہ از فرقتش و لیکن ہم بالہ از فرقتش

فراق اور اچھا صاحب نظر کرد کہ شام خویش را بر خود سحر کرد

خودی را در دنیا امتحان ساخت غم دیرینہ را عیش جوان ساخت

گہ ہا سلک سلک از چشم تڑ برد ز نخل ماتے شیریں تڑ برد

خودی را تنگ آغوش کردن

فنا را با بقا ہم دوش کردن!

مجت؟ در گره بستن مقامات مجت؟ در گذشتن از نہایات!

مجت ذوق انجامے ندارد طلوع صبح او شامے ندارد!

بر اہش چوں خورد بیچ و نخے ہمت جہانے در فروغ بیکدے ہمت!

ہزاراں عالم اقتد در رو ما پیا یاں کے رسد جولا نگہ ما
 مسافر با جوداں زہی جوداں میر جہانے را کہ پیش آید نہ را گیر
 بہ بجز شش گم شدن انجام مانیست اگر اورا تو در گیری فنا نیست
 خودی اندر خودی گنجد محال است
 خودی را عین خود بودن محال است

سوال (۵)

کہ من باشم مرا از من خبر کن
چہ معنی دارد اندر خود سہ کن؟

جواب

خودی تعویذِ حفظِ کائنات است نخستیں پر تو ذاتش حیات است
حیات از خوابِ خوش بیدار گردد دروش چوں کجی بسیار گردد
نہ اورا بے نمود ماکشودے نہ مارا بے کشودے او نمودے

غمیرش بحر ناپیدا کنار سے دل قطر موج بيفزار سے
 مژدہ بگ شکیبانی ندارد بجز افراد پیدائی ندارد
 حیات آتش خودی ہاچوں تھرہا چو انجم ثابت و اندر سحر ہا
 زخود نارفتہ بیرون غیر ہین است میان سخن خلوت نشین است
 یکے بنگر بخود چھپیدن او ز خاک پے سپر بالیدن او
 نہاں از دیدہ ہا در ہا سے وہی سے و مادہ جستجو سے رنگ و بوٹے
 ز سوز اندر دل رحمت منجیز است آئینے کہ با خود در ستیز است
 جہاں را از ستیز او نظر سے کھن خاک از ستیز آئینہ فلے
 نریزد جز خودی از پر تو او نجیستہ جز گمراہ اندر زواو
 خودی را پیکر خاکی حجاب است طلوع او مثال آفتاب است
 درون سینہ ماحس اور او فروغ خاک ما از چھس اور او
 تومی گوئی مرا از من خبر کن چہ معنی دارد اندر خود سفر کن

سفر خود کن و بنگر کہ من چیت	ترا گفتم کہ ربط جان و تن چیت
ثریا اگر گزستن از لب بام	سفر خویش؟ زادن بے آب بام
تماشا بے شعاع آفتابے	ابد برین بیک دم اضطرابے
زدن چاکے بدریا چوں کلیمے	سزودن نقش ہر امید و نیچے
ز انگشتے شکافیدن قمر را	شکستن این طلسم بحب و پورا
درون سینہ او در کف جہانش	چہاں باز آمدن از لامکانش
کہ دیدن شہدیشہ و گفتن سفال است	ولے این راز را گفتن مجال است
کند انا عروضا بے نقابش	چہ گویم از من و از تو شہ تابش
زمان و ہم مکان اندر بر او	فلک لرزہ بر تن از فر او
نصیب مشت خاکے اوقاد دست	نشیم در دل آوم نہاد است
گم اندر خویش ہم پیوستہ غیر	جد از غیر ہم وابستہ غیر
کہ بپوش بے مکان بے زمان است	خیال اندر کف خاکے چہاں است؟

بزنان است آزاد است! این چیست؟ کند و صید صیاد است! این چیست؟
 چراغ در میان سینه دست است چه نور است این که در آئینه دست است؟

مشو غافل که تو اورا ایسنی

چه نادانی که سوتے خود نہ بینی!

سوال (۶)

چہ جزو است آنکہ او از کل فنون است؟
 طریق جنتن آں جزو چون است؟

جواب

خودی زانہ نامے ما فنون است	خودی زان کل کہ تو بینی فنون است
ز گردوں بار بار افتد کہ خیزد	بہ بجز روزگار افتد کہ خیزد
جز او در زیر گردوں خود نگر کیست؟	بر بے بالی چناں پرواز گر کیست؟
بہ نعلت ماندہ نوے در آغوش!	بروں از جنت نوے در آغوش!
باں نطق دل آویزے کہ دارد	ز نفس زندگی گوهر بر آرد

ضمیر زندگانی جاودانی است پنجم ظاہرش یعنی زمانی است

بتقدیرش مقام هست و بود است نمود خویش و حفظ این نمود است

چہ می پرستی چگون است و چگون نیست کہ تقدیر از نهاد او بیرون نیست

چہ گویم از چگون و بے چگونش بیرون مجبور و مختار اندرونش

چنین فرمودہ سلطان بد است کہ ایمان در میان جبر و قدر است

تو بہر مخلوق را بحسب گوئی ایسر بسند نزد و دور گوئی

وے جاں از دم جاں آفرین است بچندین جلوہ باخلوت نشین است

ز جبر او حدیثی در میان نیست کہ جاں بے فطرت آزاد جاں نیست

شعبیوں پر جہان کیفیت کم زور

ز مجبوری بختاری مستدم زور

چو از خود گرد و مجبوری فشانند جہان خویش را چون ناقہ راند

مگر در آسماں بے رخصت او نہ نماید اخترے بے شفقت او

کند بے پردہ رونے مضمزش را چشم خویش بنید جو ہر شش را
 قطار نوریاں در رہ گذار است پئے دیدار اور اتھن راست
 شراب انزشتہ از ناکش بگیری
 عیار خویش از خاکش بگیری

چہ پرسی از طریق جستجویش فرو آدر مقام ہائے ہمیش
 شب رونے سے کہ داری بیدزن فغان صبح گاہے بر حس و زن
 خرد را از حواس آید متاع فغان از عشق می گیر و شعاعے
 خرد جز راختن گل را بگیری خرد میرد فغان ہرگز نمیرد
 خرد بہر اید کرنے ندارد نفس چون سوزن ساعت شمارد
 ترا شد روز ہائے با سحر با بگیری و شعلہ و چید شہرا

فغان عاشقان انجام کارے است
 نہاں در یکدم اور روزگارے است!

خود می ناممکناتش و انماید گره از اندرون خود کشاید

ازاں نورے کہ و ایندنداری تو اور اتانی و آنی شماری

ازاں مرگے کہ می آید چه پاک است خودی چون بختی شد از مرگ پاک است

ز مرگ بیگرے لرزد دل من دل من جان من آب و گل من

ز کار عشق و مستی برفتادان فزار خود بخاشاکے ندان

بدست خود کفن بر خود بریدن بچشم خویش مرگ خویش دیدن

تزا این گهر دم در کمین است بترس از حے کہ مرگ ما ہمیں است

کند گوید تو اندر پیس کر تو

نکیر و منکر او در بر تو

سوال (۷)

مسافر چوں بود ہر و کلام است ؟
 کرا گویم کہ او مرد متام است ؟

جواب

اگر چشمے کشائی بردل خویش	درون سینہ بینی منزل خویش!
سفر اندر حضر کردن چنین است	سفر از خود بخود کردن نہیں است
کسے اینجاندا اندما کجسا ایم	کہ در چشم مہ و اختر نیا ایم
مچ پایاں کہ پایاں نے نداری	پایاں تارسی جانے نداری
نہ مارا پختہ پنداری کہ حسامیم	بہر منزل تمام و نامتاسامیم
پایاں نارسیدن زندگانی است	سفر مارا حیات جاودانی است

زماہی تابہر جو لانگہ ما
 بخود پیپیم و تے تاب نمودیم
 و مادہ خویش را اندر کمین باش
 تب و تاب محبت را فنا نیست
 کمال زندگی دیدار ذات است
 چنان با ذات حق خلوت گزینی
 منور شو ز نور من برائی
 بخود محکم گذراندر حضورش
 نصیب ذرہ کن آن اضطرابے
 چنان در جلوہ گاہ یار می سوز
 عیاں خود را نہاں اورا برافروز!

کسے کو دید عالم را امام است

من تو ناما میم او تمام است!

اگر اور انبیاء و طلب خیر
 اگر یابی بدنامش در آویز
 فقیہ و شیخ و ملا رانده دست
 مرومانند باہی غافل ازشت
 بکار ملک و دین او مردی ہے است
 کہ ما کو ریم و او صاحب نگاہے است
 مثال آفتاب صبح گاہے
 دما از ہرن مویش نگاہے
 فرنگ آئین جموری نہادست
 دن از گردن دیوے کشادست
 نوابے زخم و سازه ندارد
 بے طیارہ پروانے ندارد
 ز باغش کشت ویرانے نکوتر
 ز شہر او بیابانے نکوتر
 چو ہرن کاروانے درنگ و تاز
 شکمبا ہرنانے درنگ و تاز
 رواں خوابید و تن بیدار گردید
 مہر بادین و دانش خوار گردید
 خرد جز کافر می کافر گری نیست
 فن از رنگ جز مردم درمی نیست
 گر ہے را گر ہے درکین است
 خدایش یا اگر کارش چین است
 زمن وہ اہل مغرب را پیامے
 کہ جہو است تیغ بے نیامے

چشمشیر کہ جاننامی ستاند تیز سہم و کامند اند

نہ ماند در غلاب خود زمانے

بروجان خود و جان جمانے

سوال (۸)

کدامی نکتہ را نطق است انا الحق
چه گوئی هرزه بود آن رمز مطلق

جواب

من از رمز انا الحق باز گویم دیگر باهند و ایراں راز گویم
منه در حلقه بدیر این سخن گفت حیات از خود فییه خود و من گفت

خداخت وجود از خوابش وجود انور از خوابش
 مقام تحت و فوق چار سو خواب! سکون میر و شوق و جستجو خواب!
 دل بیدار و عقل بختہ بین خواب! گمان و فکر و تصدیق و یقین خواب!
 ترا این چشم بیدارے بخواب است! ترا گفتار و کردارے بخواب است!
 چو او بیدار گردد در گئیے نیست
 متاع شوق را سودا گئیے نیست

فروغ دانش از قیاس است قیاس ما از تقدیر حواس است
 چو حس دیگر شد این عالم در گشتد سکون و سیر و کیفیت و کم در گشتد
 تو از گفتن جهان رنگ بویست زمین و آسمان و کلخ و کونیت
 ترا گفتن کہ خوابیے با نوتے است حجاب پھرہ آل بے حکوئیے است
 تو از گفتن مہم نیرنگ ہوش است فریب پرہ ہائے چشم و گوش است
 خودی از کائنات رنگ بویست حواس ما میان ما و او نیست

نگہ را در ہمیش نیست را ہے کنی خود را تماشا بے نگاہ ہے
 حساب روزش از دور فلک نیست
 بخود بینی ظن و تخمین و شک نیست

اگر گونی کہ من و ہم و گماں است	نمودش چون نمود این آں است
بگو با من کہ داراے گماں کیست؟	یکے در خود نگراں بے نشان کیست؟
جہاں پیدا و محتاج و لیسے!	نمی آید بے کبر جبر نیلے
خودی پنهان نہجت بے نیاز است!	یکے اندیش در یاب این حیراز است!
خودی راجع بہاں باطل مپندار	خودی را کشت بے حاصل مپندار
خودی چون سخته گرد زوال است	فراق عاشقان عین وصال است!
شکر را تیز بلے می تو اں داد	تغییر لایزالے می تو اں داد
دوام حق جز بلے کار او نیست	کہ اورا این دوام از حسیتو نیست
دوام آں بہ کہ جان مستعاعے	شود از عشق و مستی پادے!

وجود کو ہزار و دشت ڈیر ہیج ! جاں فانی خودی باقی دگر ہیج !

دگر از شکر و منصور کم گوے ! خدا را ہم براہِ خوشتن جے

بخود کم بہر تحقیق خودی شو

انا الحق گوے و صدیق خودی شو

سوال (۹)

کہ شذر بر سر وحدت واقف آخرہ
شناکے چہ آمد عارف آخرہ

جواب

تگر دوں مقام دل پذیر است و لیکن مہر و ماہش زود میر است
بدوش شام نعتش آفتابے کو اکب را کفن از ماہنتابے
پرد کسار چوں ریگ روانے و گر گوں می شود دریا بانے

گلاں را در کمیں باد خزان است متاع کارواں از بیم جان است
 ز شبنم لاله را گوهر نماسند دے ماند دے دیگر نماسند
 نواشنیدہ در چنگے میسرد شتر ناجستہ در سنگے میسرد

میرس از من عالمگیر می مرگ
 من تو از نفس زنجیری مرگ!

غزل

فنا را بادہ ہر جام کردند چہ بیداروانہ اورا عام کردند
 تماشا گاہِ مرگِ ناگماں را جہانِ ماہِ و انجسم نام کردند
 اگر یک ذرہ اش نخے دمِ آموخت با فسونِ مگاہے رام کردند

قرار از ما چہ می جوئی کہ مارا اسیر گردش ایام کردند

خودی در سینه چاکے نگہ دار

ازیں کو کب چراغ شام کردند

جہاں کیسے تمام آفتابین است دریں غریت سر عرفاں ہمین است
دل مادر تلاش باطلے نیست نصیب ما غم بے حاصلے نیست

نگہ دارند ایجا آرزو را سرد در ذوق و شوق جستجو را
خودی را لازوالے می توان کرد فراقے را وصالے می توان کرد

چراغے از دم گے تو ان سوخت

بسوزن چاک گردوں میتوان سوخت

خدا سے زندہ بے ذوق سخن نیست تجلی نائے او بے انجن نیست

کہ برق جلوہ او بر جگر زد؟ کہ خرد آں بادہ و ساغر بسر زد؟

عیار حسن و خوبی از دل کیست؟ میرا و طوفان منزل کیست؟

است از خلوت نازے کرخواست؟ بلی از پرده سازے کرخواست؟
 چه آتش عشق در خاکے بر فروخت! هزاراں پرده یک آواز ما سوخت!
 اگر مایم گرداں جام ساقی است بسبزش گرمی هنگامه باقی است!
 مراد سوخت بزنسائی او کنم سامان بزم آرائی او

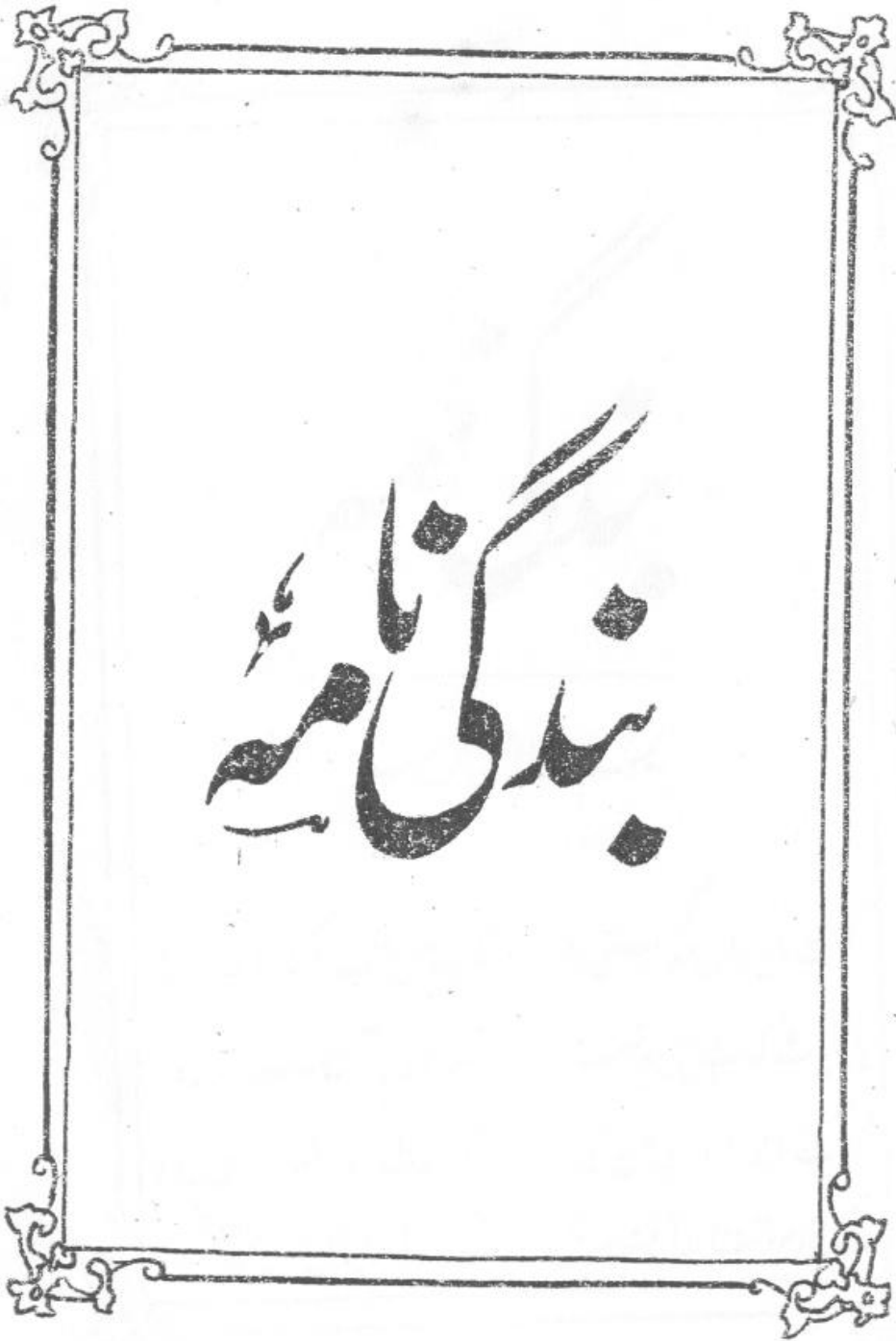
مثال داند می کارم خودی را

برای او نگه دارم خودی را

خانمہ

تو شمشیری ز کام خود بروں آ بروں آ از نیسام خود بروں آ
 نقاب از ممکنات خویش برگیر مہ و خورشید و انجم را بہ برگیر
 شب خود روشن از نور یقیں کن بید بیضا بروں از آستین کن
 کسے کو دیدہ را بردل کشود است شرابے کشت و پرینے درود است
 شرابے بستہ برگیر از درونم کہ من مانند وہی گرم خونم
 و گر نہ آتش از تہذیب تو گیر

برون خود بغیر و ز اندرون میرا

بندگی نامہ

بندگی نامہ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

گفت پایزواں گریستی فرودز تائب من شب را کند مانند روز
 یاد ایامی که بے یل و نہار خفته بودم در خمیہ روزگار
 کو کیے اندر سواد من نبود گرد شے اندر نہاد من نبود
 نے ز نورم و شت در آئینہ پوش نے بدریا از جمال من ضرورش

آہ زیں نیزنگ و افسون وجود ! واسے زیں تابانی و ذوق نمود !
 تافتن از آفتاب آخوتسم خاکدانے مردہ افروخستم
 خاکدانے با فرغ و بے فراغ ! چہرہ او از غلامی داغ داغ !
 آدم او صوت ماہی پشت ! آدھے بڑواں کشتے آدم پرست !
 تا سیر آب و گل کردی مرا از طواف او خچل کردی مرا
 ایں جہاں از نور جاں آگاہ نیست ! ایں جہاں شبان مہر و ماہ نیست !
 در قفای نیگلوں اور اسل رشتہ ما نوریاں ازو گے گل
 یا مرا از خدمت او واگذار یا ز خاکش آدم دیگیر بیار

چشم بیدارم کیودو کوربہ

لے خدا ایں خاکدان نوربہ

از غلامی دل بمسور بدن از غلامی روح گردو پارتن
 از غلامی صنعت پیری در شباب از غلامی شیر غاب انگذہ ناب

از غلامی بزم ملت فرد فرد	این و آس با این و آس اندر بند
آس یکے اندر سجود این در قیام	کار و بارش چون صلوات بے امام
در دست هر فرد با فردے و گر	هر زمان هر فرد را در دے و گر
از غلامی مرد حق ز نار بند	از غلامی گوهرش نا از جند
شاخ او بے مهرگان عریان بزرگ	نیست اندر جان او جز بنیم مرگ
کور زوق و نیش را دانسته نوش	مردے بے مرگ و نیش خود بدوش
آبرھے زندگی در باخت	چون خراں با کاه و چو در ساخت
ممکنش بنگر محال او نگر	رفت و بود ماه و سال او نگر

روزها در ماتم یک دیگر اند

در ضرام از ریگ سلعت کمتر اند

شوره بوم از نیش کترم خار خاد	مور او از درگز و عقرب شکار
صر صر او آتش دوزخ نداد	زورق ابیس را باد مراد

آتش اندر هوا غلیظیده شعله در شعاع پیچیده
 آتش از دو پیمان تلخ پوش آتش تندر غو و در با خروش
 در کنارش مار با اندر سیتیز مار با با کفچه های زهر ریز
 شعله اش گیرنده چون کلب نفور هولناک زنده سوز و مرده نور

در چنین دشت بلا صدر و زگار

خوشتر از محکومی یک دم شمارا

در بیان فنون لطیفه غلامان

موسیقی

مرگ ها اندر فنون بندگی	من چه گویم از فنون بندگی
نغمه اوحشالی از نار حیات	همچو سیل افتد بدیوار حیات
چون دل او تیره سببای غلام	پرست چون طبعش نوازش غلام
از دل آفرده او سوز رفت	ذوق فرد لذت امر و رفت
از نئے او آتش کار از ازاد	مرگ یک شهر است اندر سازاد
نا توان وزار می سازد ترا	از جهاں بیزار می سازد ترا

چشم اورا اشکِ پیہم مہر مہ ایست ناتوانی بر نواسے او مایست
 الحذر ایں نعمتِ موت است و بس نیستی در کسوتِ صحت است بس
 تشنہ کامی؛ این حرم بے زفرم است در بزمِ وزیرش ہلاکِ آدم است
 سوزِ دل از دل برد غم می دہد زہر اندر ساغرِ جم می دہد
 غم دو قسم است سے برادر گوش کن شعلہ مارا پیراغ ہوش کن
 یک غم است آن غم کہ آدم را خورد آن غم دیگر کہ ہر قسم را خورد
 آن غم دیگر کہ مارا ہدم است جان مارا صحبتِ او بے غم است
 اندر و ہنگامہ ٹے غرب و شرق بحر و درے جملہ موجودات غرق
 چوں نشین می کند اندر دے دل ازو گرد و پیہم بے ساعے
 بندگی از سر جاں نا آگہی است زان غم دیگر سرورِ اوتہی است

من نمی گویم کہ آہنگش خطاست

بیوہ زن را این چنین شیون راست!

نغمه باید تندرو مانند سیل	تا برو از دل غماں را خیل خیل
نغمه می باید جنون پرورده	آتش در خون دل حل کرده
از نم او شعله پرورون تو آن	خامشی را جز و او کردن تو آن
می شناسی؟ در سرود است آن مقام	کانه رویی صرف می رویی کلام
نغمه روشن چراغ فطرت است	معنی او نقشند صوت است
اصل معنی را ندانم از کجا است	صورش پیدا با ما آشناست
نغمه گر معنی ندارد مرده ایست	سوز او از آتش افزوده ایست
از معنی مرشد رویی کشود	فکر من بر آستانش در سجود
معنی آن باشد که بتاند ترا	بچه نیاز از نقش گرداند ترا
معنی آن نبود که کورو کرگند	مرد را بر نقش عاشق ترکند

مطرب ما جلوه معنی ندید

دل بصوت لبست از معنی لبید

مصنوعی

پہچان دیدم فن صوت گری نے براہی ہی درو نے آوری
 سر ہے در حلقہ دام ہو س دلبر کے با طائر کے اندر قفس
 خروپے پیش فقیر کے خرقہ پوش مرد کو ہستانی ہمیزم بدوش
 نازینے در رہبت حسانتہ جو گئے در خلوت ویرانہ
 پیر کے اندر و پیری دلغ داغ آنکہ اندر دست او گل شد چراغ
 مطربے از نغمہ بیگانہ مست دہلیے نالیس دو تار او گسست
 نوجوانے از نگاہے خور وہ تیر کونکے برگردن بابا سے پیر

می چکد از خامہ مضمون موت

ہر کجا ات ساند و افسون موت

بے یقین را لذت تحقیق نیست	بے یقین را قوت تحقیق نیست
بے یقین را عرشه ها اندر دل است	نقش نو آوردن او مشکل است
از خودی دور است در بخور استوبس	دبیر او ذوق جهل است و بس
حسن را در یوزه از فطرت کند	دهن در راه تنی دستت زند
حسن را از خود بر دل حین خطاست	آنچه می باست پیش ما کجاست
نقشگر خود را چو با فطرت سپرد	نقش او انگند و نقش خود سترد
یک نماں از خویش تن رنگی نزد	بر زجاج ما گمے سنگی نزد
فطرت اندر طلیسان هفت رنگ	مانده بر قرطاس او با پایے تنگ
بے پیش پروانه کم سوز او	عکس نه دانست در امروز او
از نگا هوش زخند در افلاک نیست	ز آنکه اندر سینه دل پیاک نیست
خاکسار و بے حضور و شرمگین	بے نصیب از صحبت روح الامین
فکر او نادار و بے ذوق ستیز	بانگ اسرافیل او بے رستخیز

خویش را آدم اگر خاکی شمرد نوریزد او در ضمیر او ببرد
چون کلیبے شد بروں از خوشبختین دست او تا بیک چوب آوردن

زندگی بے قوت اعجاز نیست

ہر کسے دانندہ این را از نیست

آں ہنرمندے کہ بر فطرت فرود	راز خود را بر نگاہ ما کشتود
گر چه بجز او ندارد احتیاج	می رسد از جے مادر اخراج
چسں نہ باید از بساط روزگار	ہر نگار از دست او گیرد عیار
حور او از حور جنت خوشتر است	منکرات و مناتش کافر است
آفریند کائنات دیگرے	قلب را بخشند حیات دیگرے
بحر و موج خویش را بر خود زند	پیش ما موحش گہرمی انگند
زاں فرادانی کہ اندر جان است	ہر تہی را پر نمودن شان است
فطرت پاکش عیار خوب فرشت	صفتش آئینہ دار خوب فرشت

عینِ ابراهیم و عینِ آذر است و سیت او هم بشکن همیت گه است

هر بناے کس نه بر می کند

جمله موجودات را سواها زند

در غلامی تن ز جساں گرد دیتی از تن بے جاں چه امی سر بی

ذوق یکبار و نمود از دل بود آدمی از خوشتن غافل رود

جبرئیلے را اگر سازی غلام برتد از گنبد آئینہ فام

کیش او تقلید کارش آوری ست نذرت اندر نذیب کافر می ست

تا ز گیساو هم و تنگ افزا پیش کسند و فرسوده خوش می آیدش

چشم او بر رفته از آئینده کور چون مجاور بزرگ او از خاک گور

گر سزاین است مرگ آرزوست اندر و نشن زشت و پیر و نشن نکوست

طایر دانا نمی گردد اسیر

گر چه باشد دایم از تار حریز

مذہبِ غلامان

در غلامی عشق و مذہب را فراق انگبین زندگانی بد مذاق
عاشقی؛ توحید را بردل زدن وانگمے خود را ہر شکل زدن
در غلامی عشق جز گفتار نیست کاریا گفتار مارا یار نیست

کاروان شوق بے ذوقِ رحیل

بے یقین بے سبیل بے دلیل

دین و دانش را غلام ارزان ہد تا بدن را زندہ دار و جاں و ہد
گرچہ بر لب بے او نامِ خداست قبضہ او طاقت فرما تر و است
طلعتے نامش دروغ با فروغ از بطون او نزاید جسز دروغ
این صنم تا سجدہ اش کہ روی خداست چون یکے اندر قیام آئی فناست!

آس خدا نالے دہد جانے دہد
 آس خدا نالے برد نالے دہد
 آس خدا کیست است این چاره ایست
 آس ہمہ چاره این چاره ایست
 آس خدا در مان آزار سراق
 این خدا اندر کلام او نفاق
 بندہ را با خویش تن خوگر کند
 چو بجان عہد خود را کب شود
 زندہ ویے جاں چہ راز است این نگر
 مردن و ہم زیستن لے نکند رس
 ماہیاں را کوہ و صحرا بے وجود
 مرد و کسوز نوارا مردہ !
 پیش چنگے مست و سرور است کور
 روح یا حق زندہ و پابندہ ایست
 آنکہ حی لا موت آمد حق است
 ورنہ این را مردہ آں زندہ ایست
 زسینن یا حق حیات مطلق است

ہر کہ بے حق زلیبت خنمرا نیست
 گر چہ سس ماتم اوزار نیست
 از نگاہش دیدنی با در حجاب
 قلب او بے زوق و مشوق انقلاب
 سو ز مشتاقی بگردارش کجا
 نور آفتابی بگفتارش کجا
 مذہب او تنگنہ آفاق او
 از عشق تا بیک ترا شراق او
 زندگی با رگراں بردوش او
 مرگ او پرورده آغوش او
 عشق را از صحبتش آزار ما
 از دشمنی افسردہ گردد نار ما

زرد آن کرے کہ از گل بر نیست

مہر و ماہ و گنبد گرداں کجا است

از غلامی فوق دیدارے مجوسے
 از غلامی جان بیدارے مجوسے
 دیدہ او محنت دیدن نبرد
 در جہاں خورد و گراں خواہید مرد
 حکمراں بکشایدش بندے اگر
 می نهد بر جان او بندے دگر
 سازد آئینے گرہ اندر گرہ
 گویدش می پوش ازیں آئینے زرد

ریز بیزیر قمر و کین بنماید شش
 پیم مرگ ناگهان افزاید شش
 تا غلام از خویش گردونامید
 آرزو از سینه گردد ناپدید
 گاه اورا خلعت زیبا دهد
 هم ز مام کار و در دستش بند
 مهر را نشاط ز کف پیرون جهانند
 بیدق خود را بفرزینی رسانند
 نعمت امروز را شبید اشش کرد
 تا بمعنی منسک فرود اشش کرد
 تن سبیر از مستی مهر بلوک
 جان پاک از لاغری مانند دوک
 گردوار زار و زبون یک جان پاک
 به که گرد دست سیریه تن با هلاک

بند بر پانیست بر جان دل است

مشکل اندر مشکل اندر مشکل است

در فن تعمیر و ان آزاد

یک نماں بارشکان صحبت گزین
 خیز و کار ایک سوری نگر
 خویش را از خود بروں آورده اند
 سنگها با سنگها پیوسته اند
 دیدن او بخت تر سازد ترا
 نقش سوسے نقش گری آورد
 همت مردانه و طبع بلند
 سجدہ گاہ کیست این از من میرس
 و اے من از خویش تن اندر حجاب
 صنعت آزاد مزاں ہم بہ ہیں
 و انما چشمے اگر داری بگر
 این چنین خود را تماشا کرده اند
 روز گلے را با آنے بستہ اند
 در جهان دیگر اندازد ترا
 از ضمیر او خبر می آورد
 در دل سنگ این دو لعل احمد بند
 بے خبر او و او جان از تن میرس
 از فرات زندگی ناخوردہ آب

درین تعمیر دین آزاد

صنعت آزاد مژاں ہم بہ ہیں	یک نماں بارفتگان صحت گزین
دانا چشے اگر داری بگر	خیزو کار ایک سوری نگر
این چنین خود رانما شا کرده اند	خویش را از خود بروں آورده اند
روز گلے را با آنے بستہ اند	سنگها با سنگها پیوستہ اند
در جهان دیگر اند از د ترا	دیدن او بخت تر سازد ترا
از شمیر او خبر می آورد	نقش سوسے نقش گری آورد
در دل سنگ این دو لعل احمند	ہمت مردانہ و طبع بلند
بے خبر او واد جان از تن میرس	سجدہ گاہ کبیت این از من میرس
از فرات زندگی ناخوردہ آب	ولے من از خویش تن اندر حجاب

از محبت جذب با گرد لبند
 ارجمی گیر و از ذنار حمید
 بے محبت زندگی ماتم همه
 کار و بارش نشست و نا حکم همه
 عشق صیقل می زند فرنگ را
 جوهر آئینه بخش سنگ را
 ایل دل را سینه سینا دهد
 با سز مندا ان بید بیضا دهد
 پیش او هر ممکن و موجودات
 جمله عالم تلخ و او شاد نبات
 گرمی افکار ما از نار اوست
 آفریدن جان زمین کار اوست
 عشق تو مرغ آدم را بس است
 عشق تنها هر دو عالم را بس است
 دلبری بے قاهری دو گری است
 دلبری با قاهری پیگیری است

هر دو را در کار با محبت عشق

عالمی در عالمی که محبت عشق!